

DZIENNIK URZĘDOWY

WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Kielce, dnia 2 lipca 2021 r.

Poz. 2410

UCHWAŁA NR XLV/391/2021 RADY MIEJSKIEJ W DALESZYCACH

z dnia 24 czerwca 2021 r.

w sprawie przyjęcia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Miasta i Gminy Daleszyce

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 713 ze zm.) oraz art. 87 ust. 3 i ust. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2021 r. poz. 710 ze zm.) po uzyskaniu pozytywnej opinii Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach uchwala się, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Miasta i Gminy Daleszyce”, stanowiący załącznik do uchwały.

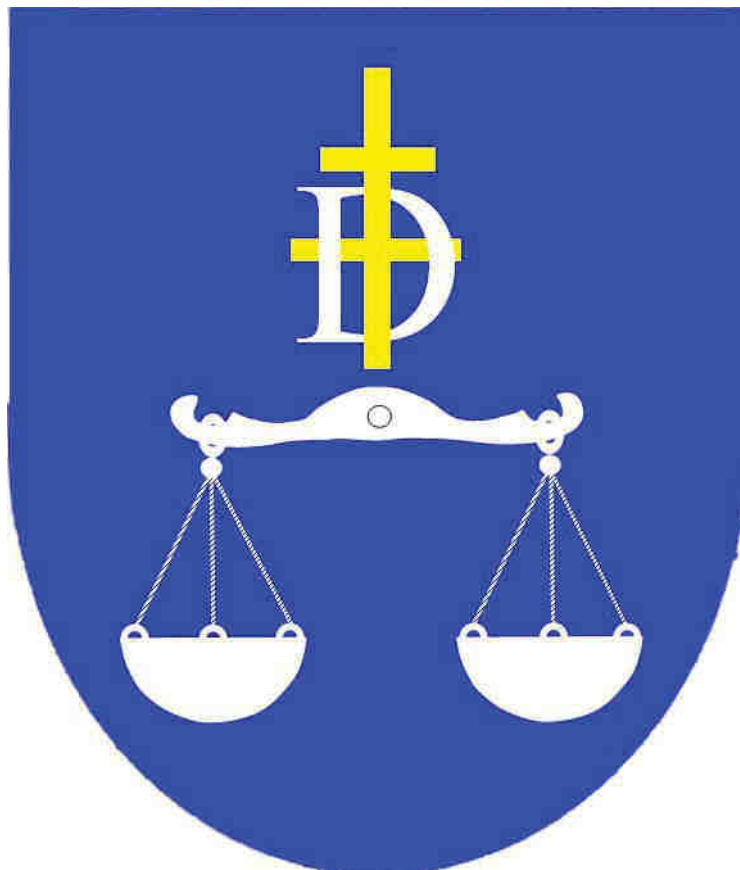
§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Miasta i Gminy Daleszyce.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Świętokrzyskiego.

Przewodniczący Rady
Miejskiej

Rafał Siwonia

**Załącznik Nr 1 do uchwały Nr XLV/391/2021
Rady Miejskiej w Daleszycach
z dnia 24 czerwca 2021 r.**

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2021-2024 DLA MIASTA I GMINY DALESZYCE

Autor: Łukasz Wodecki

SPIS TREŚCI

1. Wstęp.....	3
2. Podstawa prawna opracowania programu opieki nad zabytkami.....	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce.....	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony Dziedzictwa kulturowego.....	19
5. Uwarunkowania Wewnętrzne ochrony Dziedzictwa kulturowego.....	26
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego Gminy Daleszyce- analiza SWOT.....	56
7. Założenia programowe Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	60
8. Instrumentarium realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	66
9. Zasady oceny realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	68
10. Źródła finansowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	70
11. Realizacja i finansowanie Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami.....	72
12. Wykaz materiałów, na których oparto opracowanie.....	73

1. WSTĘP

CEL OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DALESZYCE

Gminny program opieki nad zabytkami, opracowany na podstawie Gminnej Ewidencji Zabytków, stanowi podstawowy instrument, którym posługuje się Gmina w celu kształtowania i ochrony zasobu dziedzictwa na podległym sobie terenie. Przedmiotem niniejszego opracowania jest dziedzictwo kulturowe gminy Daleszyce. Są to przede wszystkim obiekty zabytkowe objęte formami ochrony konserwatorskiej – ewidencją oraz rejestrem zabytków – zarówno jako obiekty samoistne, ale przede wszystkim jako element spójnego, kształtowanego przez człowieka krajobrazu kulturowego.

Podstawowym zadaniem „Programu opieki nad zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce na lata 2021 – 2024”, jest analiza zasobu zabytków omawianego obszaru w kontekście uwarunkowań historycznych, przestrzennych, krajobrazowych oraz opracowanie strategii na rzecz ich wykorzystania z korzyścią dla mieszkańców gminy i zachowania dla przyszłych pokoleń, a przez to takie ukierunkowanie polityki Samorządu Gminnego, aby służyła podejmowaniu planowanych działań dotyczących finansowania, inicjowania, wspierania oraz koordynowania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego.

Jest to uzupełniający dokument w stosunku do innych aktów planowania gminnego. Zadaniem Programu jest także organizacja działań edukacyjnych i wychowawczych wobec miejscowej społeczności. Dla realizacji powyższego założenia niezbędna jest realizacja szczegółowych celów określonych m.in. w art. 87 ust. 2 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, do których należą:

- włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody oraz równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;

- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami
- zapoznanie z zasobami dziedzictwa kulturowego, historią i zabytkami Gminy, w tym także rozróżnienie obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa i figurujących w ewidencji Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków
- wspieranie działań zmierzających do pozyskania środków finansowych na opiekę nad zabytkami
- uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków przy sporządzaniu oraz zmianie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy.

Program zawiera charakterystykę zabytków i krajobrazu kulturowego Miasta i Gminy Daleszyce, analizę SWOT oraz zaproponowane cele i kierunki działań w zakresie ochrony dziedzictwa. Mając na uwadze szczególną rolę tej części dziedzictwa w kształtowaniu i rozwoju społeczności lokalnej, świadomości historycznej, patriotyzmu i postaw społecznych, program zawiera nie tylko zadania inwestycyjne (remontowo-budowlane, konserwatorskie itp.), ale również zadania z zakresu promocji i edukacji wśród dzieci i młodzieży szkolnej. Tym samym, Gminny Program Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Daleszyce stanowi kompleksowe opracowanie, strategię postępowania władz lokalnych na najbliższe cztery lata w zakresie ochrony i zachowania lokalnego dziedzictwa dla przyszłych pokoleń.

2. PODSTAWA PRAWNA OPRACOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Obowiązek sporządzenia programu opieki nad zabytkami nakłada na samorząd gminny ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, która w art. 87 ust. 1 nakłada na wójta (burmistrza, prezydenta miasta) obowiązek sporządzania przedmiotowego programu w perspektywie 4-letniej. Zgodnie z zapisami art. 87 ust. 2, program opieki nad zabytkami ma w szczególności na celu:

- Włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;
- Uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;
- Wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- Określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;
- Podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się w oparciu o Gminną Ewidencję Zabytków (art. 21), a jego ustalenia uwzględnia się w sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (art. 19 ust. 2). Przygotowany program podlega zaopiniowaniu przez właściwego pod względem lokalizacji wojewódzkiego konserwatora zabytków, po czym przyjmowany jest przez Radę Gminy w formie uchwały, publikowanej następnie w dzienniku urzędowym województwa (art. 87 ust. 3 i 4). Za realizację założeń gminnego programu opieki nad zabytkami odpowiada wójt (burmistrz, prezydent miasta), który raz na dwa lata sporządza – przedstawiane Radzie Gminy – sprawozdanie z jego realizacji.

3. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

Ochrona zabytków, dawnych materialnych i niematerialnych dóbr kultury jest obowiązkiem konstytucyjnym Państwa. w myśl art. 5 Konstytucji RP „Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego (...). Istotnym elementem tego dziedzictwa są zabytki, które w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym. Art. 82 Konstytucji wskazuje, iż „obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne”, z kolei art. 6 Konstytucji stanowi, że „...Rzeczpospolita Polska, stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury (...)”.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. z 2020 r., poz. 282, z późn. zm.)

Obowiązująca Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wprowadziła pojęcia ochrony i opieki nad zabytkami. Zgodnie z art. 3, użyte w Ustawie określenia oznaczają:

- 1) zabytek – nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;
- 2) zabytek nieruchomy – nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1;
- 3) zabytek ruchomy – rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1;
- 4) zabytek archeologiczny – zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;
- 5) instytucja kultury wyspecjalizowana w opiece nad zabytkami – instytucję kultury w rozumieniu przepisów o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej, której celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami;
- 6) prace konserwatorskie – działania mające na celu zabezpieczenie i utrwalenie substancji zabytku, zahamowanie procesów jego destrukcji oraz dokumentowanie tych działań;
- 7) prace restauratorskie – działania mające na celu wyeksponowanie wartości artystycznych i estetycznych zabytku, w tym, jeżeli istnieje taka potrzeba, uzupełnienie lub odtworzenie jego części, oraz dokumentowanie tych działań;
- 8) roboty budowlane – roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, podejmowane przy zabytku lub w otoczeniu zabytku;

- 9) badania konserwatorskie – działania mające na celu rozpoznanie historii i funkcji zabytku, ustalenie użytych do jego wykonania materiałów i zastosowanych technologii, określenie stanu zachowania tego zabytku oraz opracowanie diagnozy, projektu i programu prac konserwatorskich, a jeżeli istnieje taka potrzeba, również programu prac restauratorskich;
- 10) badania architektoniczne – działania ingerujące w substancję zabytku, mające na celu rozpoznanie i udokumentowanie pierwotnej formy obiektu budowlanego oraz ustalenie zakresu jego kolejnych przekształceń;
- 11) badania archeologiczne – działania mające na celu odkrycie, rozpoznanie, udokumentowanie i zabezpieczenie zabytku archeologicznego;
- 12) historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny – przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;
- 13) historyczny zespół budowlany – powiązaną przestrzennie grupę budynków wyodrębnioną ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;
- 14) krajobraz kulturowy – przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierającą wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;
- 15) otoczenie – teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.

Zgodnie z art. 89 organami ochrony zabytków są:

- 1) minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Generalny Konserwator Zabytków;
- 2) wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje Wojewódzki Konserwator Zabytków.

W art. 4 zapisano, iż ochrona zabytków polega w szczególności na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- 1) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- 2) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- 3) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- 4) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- 5) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;

6) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Art. 5 wskazuje, iż opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- 1) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- 2) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- 3) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- 4) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- 5) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

W art.6, Ustawa definiuje m.in. podstawowe pojęcia z zakresu ochrony i opieki nad zabytkami oraz przedmiot, zakres, formy i sposób ich ochrony, wskazując, że bez względu na stan zachowania, ochronie i opiece podlegają:

Zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- Krajobrazami kulturowymi,
- Układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- Dziełami architektury i budownictwa,
- Dziełami budownictwa obronnego,
- Obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- Cmentarzami,
- Parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- Miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- Otoczeniem zabytku wpisanego już do rejestru zabytków, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna zabytku (art. 9 ust. 2 ustawy).

Zabytki ruchome będące, w szczególności:

- Dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- Kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- Numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
- Wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- Materiałami bibliotecznymi,
- Instrumentami muzycznymi,
- Wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- Przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

Zabytki archeologiczne będące, w szczególności:

- Pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- Cmentarzyskami,
- Kurhanami,
- Reliktami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Zgodnie z ustawą, ochronie podlegać mogą również nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2). Wśród ustanowionych przez ustawę form ochrony zabytków rozróżniamy:

- wpis do rejestru zabytków;
- wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

W odniesieniu do parku kulturowego, zgodnie z art. 16, ust. 1 ustawy, Rada Gminy, po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków, na podstawie uchwały, może utworzyć go w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Na terenie parku kulturowego lub jego części mogą być ustanowione zakazy i ograniczenia dotyczące:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, hodowlanej, handlowej lub usługowej; – zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa publicznego;
- zasad i warunków sytuowania obiektów małej architektury;
- składowania lub magazynowania odpadów (art. 17, ust. 1).

Jednocześnie, ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy sporządzaniu (na każdym szczeblu administracji) m.in. planów przestrzennego zagospodarowania, strategii rozwoju, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego czy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego i inwestycji celu publicznego (art. 18, ust. 1). Przy sporządzaniu powyższych koncepcji, analiz, strategii i planów, szczególnie uwzględnia się ochronę:

- zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
- innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
- parków kulturowych (art. 19, ust. 1). Należy przy tym zaznaczyć, że projekty i zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podlegają

uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w zakresie kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu (art. 20).

Gminny Program Opieki nad Zabytkami sporządza się w oparciu o gminną ewidencję zabytków (art. 21), która w formie kart adresowych prowadzona jest przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (art. 22, ust. 1 pkt. 4). W gminnej ewidencji zabytków obligatoryjnie ujęte zostać muszą zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków oraz inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 1, pkt. 5). Jednak, przepisy prawa dały Gminom możliwość współudziału w kształtowaniu przedmiotu ochrony zabytków na swoim terenie, zezwalając na włączenie do ewidencji – w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków – innych zabytków nieruchomych wyznaczonych przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) (art. 22, ust. 1, pkt. 5).

Ustawa definiuje obowiązki oraz kompetencje samorządu terytorialnego w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Szczegółowo określone obowiązki samorządu w stosunku do obiektów zabytkowych objętych ochroną, których samorząd jest właścicielem lub posiadaczem zawarte są w następujących artykułach: art. 5, 25, 26, 28, 30, 31, 36, 71, 72.

Na mocy art. 21 ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy. Art. 22 ust. 4 stwierdza, iż „Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.”. W ust. 5 tego artykułu zapisano, iż w gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Jak wspomniano art. 87 Ustawy określa obowiązek samorządu, dotyczący sporządzania i uchwalania gminnego programu opieki nad zabytkami:

- program winien być opracowany na okres 4 lat,
- program służy celom określonym w Ustawie,
- program przyjmuje rada gminy, po uzyskaniu opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym,
- z realizacji programu władze gminy sporządzają co 2 lata sprawozdanie, które przedstawiane jest radzie gminy.

Artykuły 18 i 19 nakazują samorządom uwzględnianie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji planów zagospodarowania przestrzennego województwa.

Uzupełnieniem przepisów powołanych w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami są szczegółowe rozporządzenia Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, spośród których wymienić należy m.in.:

1. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019, poz. 1886, z późn. zm.);
2. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609, z późn. zm.)
3. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 sierpnia 2015 r. w sprawie krajowego rejestru utraconych dóbr kultury (Dz.U. 2015, poz. 1275, z późn. zm.);
4. Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011, Nr 89, poz. 510).

Dodatkowo należy wskazać odniesienia do zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego, zawarte w następujących aktach prawnych:

Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2020 r., poz. 713, z późn. zm.)

- art. 7 ust. 1 pkt. 9

„Zaspakajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

9) kultury w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.”

Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. 2020 r. poz. 293, z późn. zm.).

Na mocy ustawy planowanie i zagospodarowanie przestrzenne musi uwzględnić m.in.: wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 1. ust. 2, pkt. 4). Ustawa określa, iż studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego powinno w swej treści zawierać następujące elementy:

- uwzględnianie stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 1, pkt. 4),
- określenie obszarów i zasad ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 10, ust. 2, pkt. 4).

W miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego będącym aktem prawa miejscowego ustawa nakazuje obecność następujących elementów:

- obowiązkowe określenie zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego (art. 15, ust. 2, pkt. 3),
- obowiązkowe określenie zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej (art. 15, ust. 2, pkt. 4),
- określa się, w zależności od potrzeb, granice pomników zagłady oraz ich stref ochronnych, a także ograniczenia dotyczące prowadzenia na ich terenie działalności gospodarczej, określone w ustawie z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (art. 15, ust. 3, pkt. 6).

Wymagania koncepcji ochrony zabytków uwzględnia się również na szczeblach wojewódzkim i krajowym planowania przestrzennego (art. 39, ust. 3, pkt. 2; art. 47, ust. 2, pkt. 2). Projekt planu wymaga uzgodnienia z właściwym Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. 2020 r., poz. 1333, z późn. zm.)

W myśl tej ustawy jej przepisy nie naruszają przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego (art. 2 ust. 2 pkt. 3).

W art. 5, ust. 1 pkt. 7 oraz ust. 2 ustawa stwierdza, iż obiekt budowlany należy użytkować w sposób zgodny z jego przeznaczeniem i wymaganiami ochrony środowiska oraz nakazuje projektowanie i budowanie obiektów budowlanych i związanych z nim urządzeń zapewniające ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską.

W przypadku pozytywnej opinii Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w odniesieniu do obiektów budowlanych wpisanych do rejestru zabytków oraz innych obiektów budowlanych usytuowanych na obszarach objętych ochroną konserwatorską możliwe jest złożenie wniosku do właściwego ministra o zgodę na odstąpienie od przepisów techniczno-budowlanych, o których mowa w art. 7 ustawy (art. 9 ust. 3 pkt. 4).

Wg art. 30 ust. 2 w stosunku do prac budowlanych przy obiektach oraz obszarach niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, wymagane jest zgłoszenie do właściwego organu. W zgłoszeniu należy określić rodzaj, zakres i sposób wykonywania robót budowlanych oraz termin ich rozpoczęcia. Do zgłoszenia należy dołączyć oświadczenie, o którym mowa w art. 32 ust. 4 pkt. 2, oraz, w zależności od potrzeb, odpowiednie szkice lub rysunki, a także pozwolenia, uzgodnienia i opinie wymagane odrębnymi przepisami. W razie konieczności uzupełnienia zgłoszenia właściwy organ nakłada, w drodze postanowienia, na zgłaszającego obowiązek uzupełnienia, w określonym terminie, brakujących dokumentów, a w przypadku ich nieuzupełnienia – wnosi sprzeciw, w drodze decyzji. Zgodnie z art. 32 ust. 1:

1. Pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego może być wydane po uprzednim:

- 1) przeprowadzeniu oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko albo oceny oddziaływania przedsięwzięcia na obszar Natura 2000, jeżeli jest ona wymagana przepisami ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu

informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko,

2) uzyskaniu przez inwestora, wymaganych przepisami szczególnymi, pozwoleń, uzgodnień lub opinii innych organów,

3) wyrażeniu zgody przez ministra właściwego do spraw budownictwa, lokalnego planowania i zagospodarowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa- w przypadku budowy gazociągów o zasięgu krajowym lub jeżeli budowa ta wynika z umów międzynarodowych.

Prowadzenie robót budowlanych przy obiekcie budowlanym wpisanym do rejestru zabytków lub na obszarze wpisanym do rejestru zabytków wymaga, przed wydaniem decyzji o pozwoleniu na budowę, uzyskania pozwolenia na prowadzenie tych robót, wydanego przez właściwego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (art. 39, ust. 2).

Pozwolenie na rozbiórkę obiektu budowlanego wpisanego do rejestru zabytków może być wydane po uzyskaniu decyzji Generalnego Konserwatora Zabytków działającego w imieniu ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego o skreśleniu tego obiektu z rejestru zabytków (art. 39, ust. 2).

W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków (art. 39, ust. 3).

Katalog działań budowlanych, w stosunku do których należy uzyskać pozwolenie budowlane, a które podlegają zgłoszeniu organowi budowlanemu określają kolejno art. 29, 29a, 30, 31 ustawy Prawo Budowlane. W stosunku do zamierzeń, które wymagają jedynie zgłoszenia zgodnie z art. 30 ust. 7 ustawy właściwy organ może nałożyć w drodze decyzji obowiązek uzyskania pozwolenia na wykonanie określonego obiektu lub robót budowlanych objętych obowiązkiem zgłoszenia, jeżeli ich realizacja może naruszać ustalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub spowodować m.in. pogorszenie stanu środowiska lub stanu zachowania zabytków.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. 2020 r., poz. 1057, z późn. zm.)

Określa ona, iż wśród zadań publicznych znajdują się działania m.in. w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego (art. 4, ust. 1, pkt. 16). Regulacje z tym związane zawarte są w art. 19, który określa prawa i obowiązki mieszkańców w zakresie realizacji wybranych przez nich działań, zarówno w ramach inicjatyw lokalnych, jak i za pośrednictwem organizacji pozarządowych lub innych podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy. Artykuł precyzuje też, iż jednostka samorządu terytorialnego zawiera na czas określony umowę o wykonanie inicjatywy lokalnej z wnioskodawcą.

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz.U. 2020 r., poz. 1219, z późn. zm.).

Zgodnie z zapisami art. 71 ust. 3 tej ustawy przeznaczenie i sposób zagospodarowania terenu powinny w jak największym stopniu zapewniać zachowanie jego walorów krajobrazowych. Dotyczy to także krajobrazu kulturowego.

Art. 101 ust. 1 określa, iż ochrona powierzchni ziemi polega m. in. na zachowaniu wartości kulturowych, z uwzględnieniem zabytków archeologicznych.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. 2020 r., poz. 55, z późn. zm.).

Jednym z celów ochrony przyrody jest ochrona walorów krajobrazowych, zieleni w miastach i wsiach oraz zadrzewień (art. 2, ust. 2, pkt. 5). Jako jedną z form ochrony przyrody w tym jej immanentnego składnika, jakim jest krajobraz ustawa ta przyjmuje w art. 6, ust. 1, pkt. 3 park krajobrazowy. Zgodnie z art. 16, ust. 1.: park krajobrazowy obejmuje obszar chroniony ze względu na wartości przyrodnicze, historyczne i kulturowe oraz walory krajobrazowe w celu zachowania, popularyzacji tych wartości w warunkach zrównoważonego rozwoju. Zarówno ustanowienie parku krajobrazowego jak i nadanie mu statutu należą do prerogatyw sejmiku wojewódzkiego (art. 16, ust. 3, ust. 5).

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. 2020 r., poz. 65, z późn. zm.)

W świetle art. 6 pkt. 5 jednym z celów publicznych tej ustawy jest opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Art. 13, ust. 4 jasno określa, że: sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa lub jednostki samorządu terytorialnego, a także wnoszenie tych nieruchomości, jako wkładów niepieniężnych (aportów) do spółek, wymaga pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Cenę nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytków obniża się o 50% (zgodnie z art. 67). Właściwy organ może, za zgodą odpowiednio wojewody albo rady lub sejmiku, podwyższyć lub obniżyć tę bonifikatę (art. 68, ust. 3). Identyczny zapis stosuje się w przypadku opłaty z tytułu użytkowania wieczystego jeżeli nieruchomość gruntowa została wpisana do rejestru zabytków (art. 73, ust 4) oraz w przypadku opłaty z tytułu trwałego zarządu (art. 84, ust 4).

Ustawa z dnia 12 stycznia 1991 r. o podatkach i opłatach lokalnych (Dz.U. 2019 r., poz. 1170, z późn. zm.).

Na podstawie art. 7, ust. 1, pkt. 6 ustawa zwalnia od podatku od nieruchomości: grunty i budynki wpisane indywidualnie do rejestru zabytków, pod warunkiem ich utrzymania i konserwacji, zgodnie z przepisami o ochronie zabytków, z wyjątkiem części zajętych na prowadzenie działalności gospodarczej.

Ustawa dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. 2020 r., poz. 194, z późn. zm.)

Według zapisów tej ustawy zarówno państwo (art. 1 ust. 2) jak i organy jednostek samorządu terytorialnego (art. 1 ust. 4) sprawują mecenat nad działalnością kulturalną polegający m.in. na wspieraniu i promocji opieki nad zabytkami.

Do powyższych ustaw należy dołączyć akty prawne, które w całej swojej treści odnoszą się do zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego. Są to:

- ustawa z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. 2020 r., poz. 902, z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. 2019 r., poz. 1479, z późn. zm.),
- ustawa z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (Dz.U. 2020 r., poz. 164, z późn. zm.),
- ustawa z dnia 7 maja 1999 r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz.U. 2015 r., poz. 2120).

Przywołana na wstępie ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami stanowi podstawę prawną ochrony dziedzictwa kulturowego w Polsce i wprowadza w tej materii szereg fundamentalnych definicji i pojęć. W myśl ustawy zabytek jest to nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową. Ustawodawca wyróżnia następujące formy ochrony zabytków:

- wpis do rejestru zabytków,
- uznanie za pomnik historii,
- utworzenie parku kulturowego,
- ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzjach o warunkach zabudowy, decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzjach o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzjach o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Wpis do rejestru zabytków

Podstawą wpisu do rejestru zabytków jest decyzja administracyjna wydana przez wojewódzkiego konserwatora zabytków. z wnioskiem o taki wpis może występować właściciel zabytku oraz użytkownik wieczysty gruntu na którym znajduje się zabytek. Również wojewódzki konserwator zabytków ma prawo wszczęcia postępowania z urzędu w sprawie wpisania zabytku nieruchomego do rejestru zabytków.

Rejestr zabytków prowadzi odpowiedni wojewódzki konserwator zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie województwa. Do rejestru można wpisać także otoczenie oraz nazwę geograficzną, historyczną i tradycyjną zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru zabytków. Wojewódzki konserwator zabytków może wpisać także do rejestru historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny. Sprawy te reguluje ustawa z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem.

Pomnik Historii

Terminem tym określa się zabytek nieruchomy o szczególnych wartościach materialnych i niematerialnych oraz znaczeniu dla dziedzictwa kulturowego naszego kraju. Rangę pomnika historii podkreśla fakt, że jest on ustanawiany przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej specjalnym rozporządzeniem na wniosek Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. w treści prezydenckiego rozporządzenia wyszczególnia się cechy danego zabytku świadczące o jego najwyższej wartości, określa się precyzyjnie jego granice i zamieszcza schematyczną mapkę obiektu.

Na elitarną listę Pomników Historii mogą zostać wpisane obiekty architektoniczne, krajobrazy kulturowe, układy urbanistyczne lub ruralistyczne, zabytki techniki, obiekty budownictwa obronnego, parki i ogrody, cmentarze, miejsca pamięci najważniejszych wydarzeń lub postaci historycznych oraz stanowiska archeologiczne. w roku 2015 w całym kraju było 65 miejsc i obiektów uznanych za pomnik historii.

Park kulturowy

Kolejną formą ochrony jest utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podstawą jego utworzenia jest uchwała rady gminy, którą podejmuje się po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego lub decyzja o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzja o warunkach zabudowy, decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzja o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzja o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Relacje pomiędzy ochroną zabytków a planami zagospodarowania przestrzennego są regulowane przez artykuły 18, 19 i 20 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Przede wszystkim art. 18 wprowadza obowiązek uwzględniania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami przy sporządzaniu i aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii

rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów

uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

W wymienionych decyzjach, koncepcjach, strategiach, analizach, planach i studiach, winno się w szczególności uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania niezbędne do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków i zapewnić im ochronę przy realizacji inwestycji oraz przywracania zabytków do jak najlepszego stanu oraz ustalić przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu uwzględniające opiekę nad zabytkami. w przypadku zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, ochrona ich musi być bezwarunkowo uwzględniona w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego i pozostałych decyzjach.

Ponownie należy podkreślić, że zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, podlegają – bez względu na stan zachowania – zabytki pogrupowane w trzech kategoriach:

Zabytki nieruchome będące w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
- układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
- dziełami architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
- cmentarzami,
- parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
- miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki ruchome będące w szczególności:

- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
- kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
- numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami, wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
- materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (tekst jednolity Dz. U. z 2012 r. poz. 642 ze zmianami),
- instrumentami muzycznymi, wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
- przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność

wybitnych osobistości lub instytucji.

Zabytki archeologiczne będące w szczególności:

- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
- cmentarzyskami,
- kurhanami,
- reliktnami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ponadto, zgodnie z art. 6.2. ww. ustawy ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Gminny program opieki nad zabytkami stanowi jeden z dokumentów określających strategię samorządu w odniesieniu ważnego zadania własnego – dziedzictwa kulturowego. Podobne strategie funkcjonują na każdym szczeblu administracji państwowej, a więc również na poziomie powiatu, województwa i kraju. Gminne programy opieki nad zabytkami powinny pozostawać w logicznym powiązaniu z ramowymi dokumentami programowymi, odnoszącymi się bezpośrednio oraz pośrednio do tematyki dziedzictwa i jego ochrony.

4.1 STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTEKÓW I OPIEKI NAD ZABYTEKAMI

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU 2020

Strategia rozwoju kraju 2020 wyznacza kierunki i cele rozwoju kraju w perspektywie krótkookresowej oraz stanowi dokument strategiczny spójny kluczowymi strategiami w zakresie przestrzennego zagospodarowania kraju i programów rozwojowych poszczególnych dziedzin społeczno-gospodarczych. Strategia wyróżnia następujące obszary strategiczne: – sprawne i efektywne państwo; – konkurencyjna gospodarka; – spójność społeczna i terytorialna. Priorytetem strategii jest efektywny rozwój społeczno-gospodarczy oraz wysoka konkurencyjność gospodarki poprzez tworzenie gospodarki opartej na wiedzy, nowoczesnej infrastrukturze oraz rozwoju kapitału ludzkiego, jako wiodących przymiotów konkurencyjności. Przy tym, strategia odnotowuje, że rozwój kapitału ludzkiego wpływać będzie również rozwój infrastruktury społecznej, w tym infrastruktury kultury. Zarówno nowoczesne instytucje kultury, szkoły artystyczne jak i instytucje kulturalne działające w obiektach zabytkowych, tworzą bowiem przestrzeń dla kształtowania kompetencji kluczowych, stanowiących jeden z ważnych czynników rozwoju kraju.

KONCEPCJA PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA KRAJU DO ROKU 2030

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju została przyjęta przez Radę Ministrów dnia 13 grudnia 2011 r. Dokument określa zasady polityki państwa w dziedzinie przestrzennego zagospodarowania kraju w perspektywie najbliższych kilkunastu lat.

Polityka przestrzennego zagospodarowania kraju realizuje cele rozwoju kraju w odniesieniu do całości przestrzeni polskiej. Biorąc pod uwagę nowy paradygmat polityki rozwoju cel strategiczny (ponadczasowy) polityki przestrzennego zagospodarowania kraju można określić następująco: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych — konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Tak sformułowany cel — przy doborze odpowiednich celów cząstkowych oraz

instrumentów wdrożeniowych — realizowany jest przez wszystkie podmioty publiczne wykonujące zadania rozwojowe w zakresie swoich kompetencji na różnych poziomach zarządzania, w różnych obszarach tematycznych i w odniesieniu do różnych terytoriów.

Drogą do zapewnienia realizacji celu strategicznego polityki przestrzennego zagospodarowania kraju jest koncentracja działań podmiotów publicznych w wybranych obszarach tematycznych i na wyodrębnionych terytoriach. w odniesieniu do diagnozy sytuacji, uwarunkowań oraz trendów rozwojowych sformułowano sześć wzajemnie powiązanych celów polityki przestrzennego zagospodarowania kraju w horyzoncie roku 2030:

- Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności;
- Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju, wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów;
- Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej;
- Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski;
- Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej kraju na zagrożenia naturalne i utraty bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa;
- Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.

Koncepcja wskazuje, iż wzmocnienie ładu przestrzennego na poziomie zarządzania zasobem krajobrazów kulturowych i przyrodniczych będzie jednocześnie służyło wdrożeniu zapisów Konwencji Krajobrazowej Rady Europy. Podstawowymi formami ochrony krajobrazów powinny zostać formy dotychczas stosowane: parki krajobrazowe, pomniki historii, parki kulturowe oraz — dla obiektów rangi międzynarodowej — wpis na listę dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego UNESCO.

Stwierdzono, że promocja dziedzictwa kulturowego wpłynęła na wzrost rozpoznawalności i atrakcyjności polskiej przestrzeni. Dbłość o spuściznę kultury dawnych mieszkańców ziem polskich i wspieranie zachowanych tradycji lokalnych sprzyjały rozwojowi turystyki i wspomagają proces identyfikacji tożsamości kulturowej migrantów. Krajobraz ważny dla historii kultury jest chroniony na równi z krajobrazami charakterystycznymi dla regionów geograficzno- przyrodniczych w zintegrowanej z siecią przyrodniczą rozwiniętej sieci parków kulturowych i pomników historii.

NARODOWA STRATEGIA ROZWOJU KULTURY NA LATA 2004 – 2013 ORAZ UZUPEŁNIENIE STRATEGII NA LATA 2004 – 2020

Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zostały zawarte w dokumencie o nazwie Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 –

2013 (przyjętym przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r.) oraz jego uszczegółowieniu „Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2020” (przyjętym w 2005 r.). Są to rządowe dokumenty tworzące ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, w połączeniu z perspektywami kolejnych okresów programowania Unii Europejskiej.

Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu Narodowej Strategii Rozwoju Kultury jest Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego na lata 2004-2013”. w programie zapisano następujące priorytety i działania:

➤ **Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe**

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

- Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków;
- Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne, rekreacyjne i inne cele społeczne;
- Działanie 1.3. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych.

➤ **Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego**

- Działanie 2.1. Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego;
- Działanie 2.2. Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wwozem, wywozem i przewozem przez granicę.

Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020, opracowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego w 2005 r., zawiera ważny z punktu widzenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Program Operacyjny „Dziedzictwo kulturowe”.

Podstawowe zadanie tego Programu dotyczy rewaloryzacji zabytków nieruchomych i ruchomych. Celami działań są:

- poprawa stanu zachowania zabytków,
- zwiększanie narodowego zasobu dziedzictwa kulturowego (w tym także liczby stanowisk archeologicznych),

- kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele inne niż kulturalne,
- zwiększenie roli zabytków i muzealiów w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości poprzez tworzenie zintegrowanych narodowych produktów turystycznych,
- poprawa warunków instytucjonalnych, prawnych i organizacyjnych w zakresie ochrony zabytków i ich dokumentacji,
- zabezpieczenie zabytków, muzealiów i archiwaliów przed skutkami klęsk żywiołowych, kradzieżami i nielegalnym wywozem za granicę oraz na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktu zbrojnego.

4.2 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE WOJEWÓDZTWA I POWIATU

PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO NA LATA 2013 – 2016 (Z KONTYNUACJĄ NA LATA KOLEJNE)

Program Opieki nad Zabytkami Województwa Świętokrzyskiego na lata 2013 – 2016 został przyjęty Uchwałą XXIX/524/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego. Stanowi on opracowanie strategiczne, które w sposób kompleksowy określa cele i działania województwa w zakresie opieki nad zabytkami.

Najważniejszym działaniem jest ochrona dziedzictwa i krajobrazu kulturowego województwa świętokrzyskiego w celu zachowania go dla następnych pokoleń oraz budowania na jego bazie tendencji służących rozwojowi regionu, a także integracja społeczności lokalnych przy pomocy poszerzenia wiedzy o zasobach dóbr kultury i potrzebie ich ochrony.

W dokumencie wyznaczono cel generalny: Ochrona i zachowanie materialnego oraz niematerialnego dziedzictwa kulturowego województwa świętokrzyskiego, w ramach którego wskazano do realizacji następujące cele szczegółowe:

1. Ochrona i zachowanie dziedzictwa oraz krajobrazu kulturowego.

Kierunki działań:

- 1.1. Rozpoznanie i dokumentacja zasobów zabytkowych.
- 1.2. Ochrona zabytków ruchomych.
- 1.3. Ochrona zabytków nieruchomych.
- 1.4. Ochrona zabytków archeologicznych.
- 1.5. Ochrona zabytków układów architektonicznych.
- 1.6. Stworzenie warunków do powstania i rozwoju parków kulturowych oraz ochrona krajobrazu kulturowego.

2. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego.

Kierunki działań:

2.1. Poprawa dostępu do zasobów dziedzictwa.

2.2. Promocja zasobów dziedzictwa kulturowego.

2.3. Wykorzystanie potencjału dziedzictwa kulturowego w rozwoju regionalnym.

3. Tworzenie warunków do wzmocnienia tożsamości regionalnej w oparciu o dorobek kultury materialnej i niematerialnej.

Kierunki działań:

3.1. Kulturowanie tradycji w oparciu o zasobach dziedzictwa kulturowego.

3.2. Popularyzacja wiedzy o dziedzictwie kulturowym.

Cele działań Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami są zbieżne z celami Programu Wojewódzkiego.

PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Świętokrzyskiego przyjęty Uchwałą Nr XXIX/399/02 z dn. 26 kwietnia 2002 r. wskazuje na własną, ukształtowaną na przestrzeni dziejów specyfikę kulturową regionu świętokrzyskiego o istotnym potencjale turystycznym, jednakże nie jest on w pełni wykreowany i wykorzystywany.

Podstawową słabością turystyki jest niedoinwestowanie oraz mało skuteczny marketing i promocja regionu, wąski zakres proponowanych usług oraz zbyt niski ich poziom. Autorzy planu zwracają jednocześnie uwagę na ciągle jeszcze tkwiące w zasobach kultury rezerwy w dotychczas nie w pełni przebadany pod kątem zachowanych walorów tradycyjnej zabudowy podmiejskiej, wiejskiej i małej architektury kultowej, wartościowych układów ruralistycznych, komponowanego krajobrazu zabytkowego i harmonijnego krajobrazu kulturowego, pozostałości zabytków techniki, stanowisk archeologicznych, historycznych pól bitewnych, miejsc pamiątkowych związanych z życiem i działalnością postaci historycznych itp.. Rozpoznanie to znacznie poszerzyłoby wiedzę o zabytkach i w konsekwencji dotychczasowy ich zasób zwiększając atrakcyjność kulturową i turystyczną kolejnych gmin.

Głównym celem polityki przestrzennej w zakresie zagospodarowania zasobów dziedzictwa kulturowego powinna być skuteczniejsza ochrona i rewaloryzacja tych zasobów oraz racjonalne ich udostępnienie z myślą o poszerzaniu wiedzy, zwłaszcza młodego pokolenia, świadomości historycznej obywateli, a także wykorzystaniu jako czynnika rozwoju gospodarczego i promocji. Istotnym zadaniem będzie także wykorzystanie dziedzictwa kulturowego w procesie pobudzania i utrwalania tożsamości regionalnej ogółu mieszkańców przy jednoczesnym zachowaniu i kultywowaniu specyfiki lokalnej i subregionalnej.

Biorąc pod uwagę powyższe cele i uwarunkowania samorząd województwa ustalił listę zadań priorytetowych:

- Tworzenie warunków do ochrony krajobrazu kulturowego i pojedynczych zabytków przed zniszczeniem i dewaloryzacją — przestrzenne oddalanie lub likwidacja źródeł dewaloryzacji
- Objęcie ochroną prawną obszarów o najcenniejszych walorach dziedzictwa kulturowego
- Tworzenie warunków do udostępnienia dziedzictwa kulturowego na cele turystyczne i promocyjno-kulturowe
- Wkomponowanie walorów dziedzictwa kulturowego we współczesne struktury funkcjonalno-przestrzenne i środowiskowe
- Utrzymanie i restytucja specyfiki kulturowej województwa, głównego elementu tożsamości regionalnej i wyróżnika regionu w procesie integracji z UE

Gmina Daleszyce wg wskazań Planu usytuowana jest w dwóch strefach funkcjonalnych – strefie A potencjalnego obszaru metropolitalnego Kielc oraz w strefie C2 obszarów wydobywania i przetwórstwa surowców mineralnych uzupełnioną funkcją mieszkalną oraz usług. Jako szczegółowe priorytety rewaloryzacyjne na tym obszarze wskazano:

- redukcja zagrożeń dziedzictwa archeologicznego (zwłaszcza zagęszczonych stanowisk osadniczych z okresu wczesnego i późnego średniowiecza), powodowanych przez intensywną powierzchnię eksploatację surowców skalnych (kopalnie, hałdy nadkładu i odpadów surowcowych) oraz inwestycje infrastrukturalne i przemysłowe związane z pracami ziemnymi — niszczące warstwy kulturowe
- zapobieganie dewaloryzacji krajobrazu kulturowego (nasyconego w wiejskie osadnictwo rodzime o metryce średniowiecznej i późnośredniowiecznej, historyczne miasta, założenia rezydencjonalne i sakralne, miejsca historyczne, miejscowości z zabudową tradycyjną itp.), powodowanej przez wieloprzestrzenne inwestowanie eksploatacyjne i przemysłowe, sieci napowietrznej infrastruktury technicznej, odkształcanie zachowanych historycznych układów urbanistycznych i ruralistycznych, wymianę zabudowy tradycyjnej na nową o obcych formach itp.
- rewaloryzacja, rekultywacja obszarowa i promocja odzyskanych walorów

Jako zasadę realizacji powyższych celów przyjęto:

- respektowanie wymogów ochronnych oraz umożliwienie rewaloryzacji zagrożonych zespołów lub obiektów zabytkowych, objętych rejestrem dóbr kultury
- zachowanie i rewaloryzacja niszczących obiektów kulturowych, dawnych cmentarzy oraz innych miejsc i wyróżników bogatej historii regionu
- archeologiczne badania ratunkowe na terenach realizowanych lub przewidzianych inwestycji wielkoobszarowych
- działania ochronno-rewaloryzacyjne dostosowane do lokalnej specyfiki
- wzrost świadomości społecznej co do znaczenia i wartości obiektów kulturowych dla rozwoju, promocji oraz integracji regionalnej

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO 2030+

W Strategii Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ przyjętej Uchwałą Nr 779/19 Zarządu Województwa Świętokrzyskiego z dnia 3 lipca 2019 r. za główną misję uznano podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców województwa świętokrzyskiego

oparte na zintegrowanym rozwoju w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Jednym z celów warunkowych tych działań jest zawarta w strategii ochrona i racjonalne wykorzystanie zasobów przyrody i dóbr kultury.

Wśród priorytetów tych działań wyróżniono ochronę i udostępnienie dziedzictwa kulturowego jako istotny element wpływający na pozytywny wizerunek regionu oraz podstawę jego oferty turystycznej. Wskazuje jednocześnie, że udostępnienie obiektów zabytkowych oraz ich promocja przyczyni się zarówno do stworzenia nowych miejsc pracy jak również pozwoli na pozyskanie dodatkowych środków na ich renowację. Podkreślono również konieczność kultywowania tradycji i zasobów kultury niematerialnej połączonej z tworzeniem regionalnych i lokalnych produktów turystycznych.

Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego 2030+ jest nadal w opracowaniu, obowiązują zapisy zawarte w Strategii rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 r.

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ŚWĘTOKRZYSKIEGO DO ROKU 2020

Strategia rozwoju województwa świętokrzyskiego do 2020 r. (przyjęta Uchwałą Nr XXXIII/589/13 Sejmiku Województwa Świętokrzyskiego z dnia 16 lipca 2013 r.), koncentruje się na wykorzystaniu szans i potencjałów regionu w celu budowania regionu zasobnego w kapitał i gotowego na wyzwania. Podniesienie jakości życia mieszkańców oraz odwrócenie niekorzystnych tendencji demograficznych, realizowane ma być w pełnym poszanowaniu stanu środowiska, w tym kulturowego. Cele strategii skupione są wokół infrastruktury, gospodarki i budowy kapitału ludzkiego, ale przewidziano również m.in. koncentrację na rozwoju obszarów wiejskich. Istotnym elementem strategii jest ochrona zasobów przyrodniczych skupiona wokół poprawy jakości środowiska naturalnego oraz efektywnego wykorzystania go w turystyce.

POWIATOWY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KIELECKIEGO

Na chwilę obecną powiat kielecki nie posiada opracowanego powiatowego programu opieki nad zabytkami.

5. UWARUNKOWANIA WEWNĘTRZNE OCHRONY ZASOBÓW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

5.1 RELACJE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI Z OPRACOWANIAM WYKONANYMI NA POZIOMIE GMINY

STRATEGIA ROZWOJU GMINY DALESZYCE ORAZ PLAN ROZWOJU LOKALNEGO GMINY DALESZYCE

W treści strategii rozwoju gminy brakuje konkretnych odniesień do planów gminy w zakresie poprawy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego. Strategia wskazuje, że ruch turystyczny nie jest duży i postuluje o zmianę tego trendu – działania niniejszego programu są zgodne z tym postulatem i powinny skutkować wzrostem atrakcyjności gminy wśród turystów.

Dokument podkreśla znaczenie kultury w kształtowaniu się lokalnej społeczności, krótko omawia najważniejsze elementy tradycji i zagrożenia związane z napływem nowego osadnictwa.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY DALESZYCE

W obowiązujących studium gminy Daleszyce ustanowiono następujące strefy ochrony jako formę ochrony ww. zabytków:

STREFA "A" – ścisłej ochrony konserwatorskiej obejmującej obszary szczególnie wartościowe o bardzo dobrze zachowanej historycznej strukturze przestrzennej do bezwzględnego zachowania.

1. Obszar miasta związany z lokacją, w granicach wykreślonych ulicami: Żeromskiego, Kanałową, Kilińskiego, fragm. Reja i pl. Cedry, Paderewskiego (dawniej ul. Marchlewskiego), Moniuszki i Mickiewicza – bardzo rzadki już w skali krajowej, w pełni niemal zachowany, renesansowy układ urbanistyczny.
2. Obszar między ulicami Moniuszki i Chopina oraz 1 Maja (od niej również do pl. Cedry) – rejon wsi przed lokacją miasta (miejsce średniowiecznych korzeni Daleszyc) i element całości historycznego rozwoju osady.
3. Wzgórze kościelne z zespołem kościoła parafialnego, w granicach wyznaczonych ulicami: Świętokrzyską i Ściegiennego, z pozostałych stron dawnymi podziałami własnościowymi, a także „grunty plebańskie” między wzgórzem a zagrodową zabudową przy ul. Głowackiego – zachowany integralny element najstarszego założenia osady.
4. Ulica Głowackiego (niemal do mostu na Belniance) w granicach podziałów własnościowych parcel, po obu stronach ulicy – teren zabytkowego budownictwa ludowego; podobnie narożny fragment pl. Cedry, od nr 1 do 7.

Ad. 1,2,3: Zaleca się utrzymanie dotychczasowej siatki ulic i rynku oraz niewprowadzanie na obszary nigdy niezabudowane (rynek i teren między wzgórzem kościelnym, a zabudową ul. Głowackiego) nowych, stałych elementów architektoniczno – przestrzennych; utrzymanie historycznego typu zwartej zabudowy działek (szczytowej w ulicach, kalenicowej w rynku i przy ul. 1 Maja, do skrzyżowania z ul. Chopina), jej tradycyjnej linii i gabarytów – przy wprowadzaniu nowych gabarytów.

Ad. 4: Ścisła ochrona mająca zabezpieczyć tak zabytkową substancję zagród, jak i charakter zabudowy parcel przy ulicy.

Możliwe są tu modyfikacje układu funkcjonalno-przestrzennego, przy czym zakres wymagań konserwatorskich i ramy dopuszczalnej ingerencji współczesnej urbanistyki muszą być określone indywidualnie dla każdego zespołu.

STREFA "B" - ochrony konserwatorskiej – obszar historycznych granic zabudowy – wykreślona obrzeżami zabudowy ulic: Mickiewicza (do nr 54), Chopina, Ściegiennego, 3 Maja, dalej rzeką Belnianką, obrzeżami zabudowy ul. Kilińskiego, Kościuszki (do numerów 50 – 53) i drogą gospodarczą, łączącą ul. Mickiewicza i Kościuszki.

W strefie tej zaleca się utrzymanie siatki ulic w dotychczasowym kształcie, utrzymanie – przy wprowadzaniu nowego budownictwa – historycznego typu zwartej zabudowy działek, jej tradycyjnej linii i gabarytów; niewskazana lokalizacja zakładów przemysłowych.

Warunkiem lokalizacji wszelkich obiektów budowlanych oraz podejmowania jakichkolwiek prac przy obiektach znajdujących się w strefie ochrony konserwatorskiej jest uzyskanie uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.

Studium określa też zasady dotyczące obiektów wpisanych do rejestru dóbr kultury i pozostałych będących w ewidencji WKZ:

1. Uwzględniając wymagania ochrony dóbr kultury podyktowane ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z dnia 17 września 2003 r. z późn. zm.), w granicach gminy Daleszyce obowiązuje zachowanie i konserwacja wszystkich obiektów zabytkowych znajdujących się w rejestrze i ewidencji WKZ oraz obiektów wymienionych w Rozdziale II studium pkt. 2.3 - Uwarunkowania wynikające ze stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego.
2. Warunkiem lokalizacji wszelkich obiektów budowlanych oraz podejmowania jakichkolwiek prac przy obiektach znajdujących się w rejestrze – objętych ochroną konserwatorską, w ich otoczeniu ekspozycyjnym oraz będących jest uzyskanie uzgodnienia z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.
3. W celu ochrony obiektów wpisanych do rejestru dóbr kultury, o których mowa w pkt.1 należy:
 - 1) zakazać przekształceń powodujących obniżenie ich wartości historycznych, estetycznych lub architektonicznych,
 - 2) dopuścić modernizację pod warunkiem, że działania te nie spowodują utraty cech stylowych obiektów, gabarytu bryły, kształtu dachu i detalu architektonicznego.

Ważnym elementem są następujące zasady dotyczące stref archeologicznych ochrony biernej:

1. Uwzględniając wymagania ochrony dóbr kultury podyktowane ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162 poz. 1568 z późn. zm.), ustala się zachowanie i ochronę wszystkich stref archeologicznych ochrony biernej znajdujących się w obrębie gminy Daleszyce.
2. Zgodnie z art. 33 w/w ustawy, kto przypadkowo znalazł przedmiot, co do którego istnieje przypuszczenie, iż jest on zabytkiem archeologicznym, jest obowiązany, przy użyciu dostępnych środków, zabezpieczyć ten przedmiot i oznakować miejsce jego znalezienia oraz niezwłocznie zawiadomić o znalezieniu tego przedmiotu wojewódzkiego konserwatora zabytków, a jeśli nie jest to możliwe, władze gminy.
3. Wyklucza się przekształcanie bądź użytkowanie stanowisk archeologicznych w ich granicach, które mogłyby powodować degradację ich wartości naukowej i kulturowej; do tych działań należą w szczególności prace wybierzyskowe i niwelacyjne.
4. Podejmowanie działań zmierzających do zmiany dotychczasowego zagospodarowania w granicach stanowiska archeologicznego wymaga zapewnienia warunków dla nadzoru archeologicznego.

Ostatnim elementem w kierunkach studium są zasady ochrony krajobrazu kulturowego. Dokument stwierdza, że w celu zachowania i ochrony przed degradacją wysokich wartości krajobrazu gminy Daleszyce należy w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego wyznaczyć tereny rolne o wartościach krajobrazowych, w obrębie których należałoby wprowadzić następujące wymagania:

- 1) zakaz lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej, w tym też zabudowy zagrodowej i związanej z przetwórstwem rolnym,
- 2) dopuszczenie lokalizacji terenowych urządzeń sportu i rekreacji,
- 3) utrzymanie warunków umożliwiających rozległe widoki z punktów i ciągów widokowych, z nakazem utrzymania sposobu zagospodarowania umożliwiającego pełną obserwację widoków,
- 4) sukcesywne kablowanie istniejących i nowych linii elektroenergetycznych niskich i średnich napięć oraz linii telekomunikacyjnych.

Studium podkreśla też fakt, że decyzją KL.II-5340/1044/88 Urzędu Wojewódzkiego, Wydział Kultury i Sztuki, Wojewódzki Konserwator Zabytków w Kielcach z dnia 30 marca 1988 r. układ urbanistyczny Daleszyc, w granicach stref ochrony konserwatorskiej został wpisany do rejestru zabytków pod nr rej. A.308.

5.2 CHARAKTERYSTYKA ZASOBÓW I ANALIZA STANU DZIEDZICTWA I KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

5.2.1 ZARYS HISTORII OBSZARU GMINY

Gmina Daleszyce położona jest w centralnej części województwa świętokrzyskiego. Graniczy z następującymi gminami:

- od północnego – wschodu z gminą Bieliny,
- od północy z gminą Górno,
- od północnego – zachodu z miastem Kielce,
- od południowego – zachodu z gminą Morawica,
- od południa z gminą Pierzchnica,
- od wschodu z gminą Raków i Łagów.

Większość obszaru gminy położona jest w zlewni Czarnej Nidy a niewielka, wschodnia część - w zlewni Czarnej Staszowskiej. Przez jej teren przepływają rzeki Belnianka i Lubrzanka z dopływami, które w okolicy Marzysza łączą się tworząc Czarną Nidę. We wschodniej części gminy płynie Łukawka, dopływ Czarnej Staszowskiej.

Obszar gminy włączony jest w obręb powiatu Kielce, w województwie świętokrzyskim. Gmina Daleszyce położona jest w obrębie makroregionu Wyżyna Kielecka, w obrębie dwóch mezoregionów: Gór Świętokrzyskich i Pogórza Szydłowieckiego. Ze względu na wyjątkowo malowniczy krajobraz gmina Daleszyce ma uzasadnioną rangę w układzie regionalnym i krajowym. Pełni ważną funkcję w utrzymaniu przestrzennej ciągłości obszarów aktywnych biologicznie.

Gmina Daleszyce odznacza się bardzo wysokimi walorami przyrodniczo – krajobrazowymi i została w całości objęta prawną ochroną przyrody. Gmina położona jest w zasięgu:

- Cisowsko - Orłowińskiego Parku Krajobrazowego (C-OPK),
- Cisowsko – Orłowińskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (C-OOChK),
- Podkieleckiego Obszaru Chronionego Krajobrazu (POCHK).

Początki osady sięgają XII wieku, kiedy to książę Władysław Herman przekazał część ziemi biskupom krakowskim. Wg świadectwa Długosza, biskup krakowski Iwo Odrowąż ufundował w 1229 r. jednonawowy kościół drewniany p.w. Św. Michała Archanioła, prawdopodobnie w miejscu gdzie dziś stoi dom parafialny. Wówczas Daleszyce były wsią należącą prawdopodobnie do biskupstwa krakowskiego. Biskupi posiadali tu dwór, w którym gościli m.in. króla Kazimierza Wielkiego - dokumenty sygnowane przez króla, dotyczące tych wydarzeń pochodzą z roku 1362. Parafię daleszycką poświadczają spisy świętopietrza od 1325 r.

Położenie miejscowości przy trakcie krakowskim oraz przy trakcie z Tarnowa do Krzepic, sprawiło, że wieś ta była od wczesnego średniowiecza niewielkim ośrodkiem handlowym. Handel stanowił zapewne podstawowy czynnik miastotwórczy, który doprowadził do lokacji miasteczka Daleszyce. Wg przekazów miasto otrzymało lokację obok wsi o tej samej nazwie, świadczy o tym regularny renesansowy plan, jak i osiowe naprowadzenie na nowy zbudowany w XV wieku kościół p.w. św. Michała Archanioła.

W 1569 r. bp. krakowski Filip Padniewski uzyskał od króla Zygmunta Augusta, dla Daleszyc, przywilej miasta narodowego na prawie magdeburskim z herbem i literami „CD” na czerwonej tarczy. Miastu nadano przywilej organizowania tu we wtorki targu oraz dwóch w ciągu roku jarmarków. Poza handlem, miejscowa ludność zajmowała się rzemiosłem metalowodrzewnym, ślusarstwem, kowalstwem, bednarstwem i piwowarstwem. W 1597 r. utworzono drugą parafię p.w. Św. Ducha ze szpitalem dla ubogich, istniejącą do 1801 r., w miejscu dzisiejszego Domu Ludowego. W 1629 r. z woli biskupa Marcina Szyszkowskiego Daleszyce stały się ważnym ośrodkiem cechu bartników. Organizowano tu coroczne zjazdy całego cechu, podczas których sprawowane były sądy bartne. Dodatkowym czynnikiem aktywizującym rozwój miasta był w XVII w. kult Matki Boskiej Szkaplerznej.

Rozwój miasta został nagle zahamowany w drugiej połowie XVII wieku. Przyczyną tego były wojny (1655 r. - najazd szwedzki) oraz grabieże wojsk wojennych. Do upadku miasta przyczyniły się także liczne pożary i epidemia cholery, która zdziesiątkowała ludność.

W okresie powstania listopadowego mieszkańcy miasteczka wspierając potrzeby narodowe przekazali kościelne dzwony. Natomiast w czasie powstania styczniowego akcentowali postawy patriotyczne otaczając opieką powstańców, udzielając im pomocy medycznej

w niewielkim szpitaliku Św. Ducha, przekazując żywność, a także udzielając informacji o ruchu wojsk carskich. Kilkunastu Daleszan zgłosiło się ochotniczo pod rozkazy płk. Karola Kality-Rębajły; nazwiskiem jednego z nich - Wawrzyńca Cedro nazwano miejscowy plac. W 1869 r. Daleszyce, za udział w powstaniu styczniowym, za pomoc udzielaną przez miejscową ludność powstańcom obozu Langiewicza, pozbawione zostały ukazem carskim, praw miejskich i zaliczono je do gmin osadowych.

W okresie ożywienia w tym rejonie górnictwa przez Stanisława Staszica Daleszyce były przejściowo siedzibą obwodu górniczego obejmującego kopalnie rudy żelaza w Brzechowie i Niestachowie.

W okresie międzywojennym dynamiczny rozwój pobliskich Kielc sprawił, że ostatecznie Daleszyce straciły swe znaczenie w handlu i rzemiośle. W latach II Wojny Światowej miasto i okolice stały się miejscem oporu i walki partyzanckiej w pobliskich lasach. Począwszy od pierwszych dni września 1939 r. niemal każdy dzień przynosił zdarzenia znaczone terrorem niemieckim. Zabito ok. 600 miejscowych Żydów, systematycznie trwały rewizje, aresztowania, przesłuchania połączone z torturami oraz wywożenie ludności do obozów koncentracyjnych i na roboty do Rzeszy. Kilkanaście osób z Daleszyc i innych wsi gminy uratowało życie miejscowym Żydom, za co zostali wyróżnieni jako Sprawiedliwi Wśród Narodów Świata. W pobliskich lasach stacjonował oddział partyzancki „Barabasa”, prowadzący regularne walki z wojskami niemieckimi. W lipcu i sierpniu 1944 r. trwała walka o Daleszyce. W starciu z oddziałami „Barabasa” zginęło kilkudziesięciu Niemców, czego odwetem było pod koniec sierpnia spalenie przez hitlerowców 400 domów na terenie Daleszyc. Osada praktycznie przestała istnieć, a kto przeżył szukał schronienia w lesie lub w pobliskich wsiach.

Po zakończeniu II Wojny Światowej nastąpiła odbudowa Daleszyc, które początkowo były wsią, a od 1 stycznia 2007 roku miastem i siedzibą gminy w województwie świętokrzyskim.

5.2.2 KRAJOBRAZ KULTUROWY

Krajobraz kulturowy to przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze. Dziedzictwo kulturowe gminy Daleszyce wiąże się przede wszystkim z działalnością rolniczą, a zasoby zabytkowe to głównie obiekty sakralne, dawne założenia dworsko-folwarczne oraz zachowane historyczne układy przestrzenne wsi wraz z jej tradycyjną zabudową. Niezwykle istotnym dopełnieniem krajobrazu kulturowego są również elementy małej architektury: kapliczki, krzyże i figury przydrożne oraz miejsca pamięci.

Układ urbanistyczny Daleszyc, w granicach stref ochrony konserwatorskiej został wpisany do rejestru zabytków pod nr rej. A.308. Układ urbanistyczny stanowi istotny element historycznych przekształceń struktury przestrzennej i kompozycji urbanistycznej dzisiejszej miejscowości Daleszyce.

Miasto Daleszyce zostało założone na prawie magdeburskim. Centrum miasta stanowił wówczas czworokątny rynek o wymiarach 150x180m, z trzema, usytuowanymi centralnie w stosunku do pierzei rynku, wychodzącymi ulicami oraz ulicami prostopadłymi do rynku w jego narożach. Jedna z ulic ukierunkowana była na istniejący już kościół. Na rynku do 1843r. znajdował się ratusz, Pl. Cedry stanowił dawne targowisko. Wzdłuż ulic i pierzei rynku lokalizowane były parterowe drewniane typowo wiejskie zabudowania sytuowane szczytami lub kalenicami w stosunku do placu. Kolejna zabudowa odbywała się wzdłuż głównych szlaków komunikacyjnych przechodzących przez miasto.

Historyczny układ urbanistyczny miasta Daleszyce w dużej mierze zachował się do dnia dzisiejszego pomimo modernizacji osady, jedynie część niegdysiejszego rynku, w latach 70. XX w. została zabudowana współczesnymi obiektami tj. siedziba U.G., dom handlowy i restauracja, stanowiącymi obcy organizm w historycznym układzie urbanistycznym. Na terenie miasta Daleszyce, jedynie zabudowa ul. Głowackiego, dawniej ul. Zadusznej stanowi pozostałość zabudowy mieszkalnej zachowanej w takiej formie do czasów dzisiejszych.

Obszar gminy odzwierciedla procesy kształtowania się współczesnego układu przestrzennego wsi kieleckiej. Teren gminy był zasiedlony już prawdopodobnie we wczesnym średniowieczu (pierwsze wzmianki o wsiach pochodzą z XII w.). Stabilizacja układów nastąpiła w wiekach średnich. Wsiom średniowiecznym i późniejszym układom osadniczym towarzyszył nowy układ pól i trójpłowa gospodarka. Wsie urządzone w poł. XIX w. otrzymywały kształt rzędówki, lokalizowanej po jednej stronie drogi, najczęściej północnej oraz ulicówki zabudowywanej obustronnie. Kolejne przeobrażenia i przebudowy wsi spowodowały, że do dziś przetrwały nieliczne pojedyncze fragmenty, podobnie stało się z konkretnymi obiektami zabudowy.

Do wsi częściowo urządzonych w oparciu o istniejące w XIX w. układy komunikacyjne należą wieś Sieraków i Słupiec. Wsie w całości przebudowane i urządzone w XIX w. to: Cisów, Niestachów, Smyków i Suków. Do wsi nie przebudowywanych należą Widelki. Poniżej krótka charakterystyka poszczególnych miejscowości:

Borków

Stara osada szlachecka, której dzieje sięgają początków XVI wieku. W XVIII wieku istniała tu kuźnica, browar, folwark karczma i młyn. W 1838 roku założono tu nową kuźnicę, której właścicielem był Wojciech Nowosielski ze Szczecna. Wieś należała do dóbr Szczecno,

które w 1875 roku kupił Feliks Blumenthal. Kuźnica czynna była do ok. roku 1880. Jej ślady do niedawna jeszcze były widoczne obok szosy do Szczecna. We wsi zachowała się zabytkowa figura przydrożna w formie kamiennego krzyża na cokole z datą 1811 r. Zbudowany w 1976 roku zalew na Belnianie sprawił, że Borków stał się ulubionym miejscem wypoczynku Kielczan. Borków jest miejscowością typowo wypoczynkową, znanym ośrodkiem jeździeckim.

Brzechów

Bardzo stara wieś będąca w posiadaniu kanoników kieleckich, o której wzmiankuje w kronikach już Jan Długosz. W końcu XVIII wieku we wsi było 38 chat chłopskich i dwa budynki dworskie, była też karczma i młyn. Zespół dworski ulokowany był w miejscu obecnej szkoły podstawowej i kaplicy. W czasach staszicowskich funkcjonowały tu kopalnie rudy.

Cisów

Malownicza wieś położona w górskiej dolinie, otoczona przez lesiste stoki gór Włochy, Małznej, Stołowej i Grzebienia. Leży nieopodal szosy Kielce-Raków. Początki wsi sięgają roku 1529. W 1701 roku właścicielem wsi był synowiec Jana Chryzostoma Paska. Pisarz, który przebywał tu pod koniec życia uwiecznił Cisów w swoich "Pamiętnikach". W 1837 roku było tu 35 domów i 196 mieszkańców. Parafię Cisów erygowano w 1765 roku. Budowę kościoła na wzgórzu rozpoczęto w 1770 roku, a ukończono dopiero w 1816. W kościele zachował się barokowo-klasycystyczny ołtarz z końca XVIII wieku oraz ołtarze boczne z pocz. wieku XIX. Na starym cmentarzu parafialnym warte obejrzenia są kamienne nagrobki z II poł. XIX wieku. Wieś znana jest z tradycji patriotycznych. W okresie Powstania Styczniowego mieli tu obóz powstańcy a podczas II wojny światowej wieś była zapleczem oddziału AK "Wybranieckich" Mariana Sołtysiaka "Barabasza".

Danków-Wójtostwo

Wieś biskupia na prawym brzegu Belnianki do końca XIX wieku istniał tu drewniany dwór wójtowski i zabudowania dworskie. Wieś zachowała do dziś swoją dawną zabudowę.

Komórki

Stara wieś folwarczna na skrzyżowaniu drogi do Pierzchnicy i Skrzelczyc, dziś miejsce weekendowego wypoczynku.

Kranów

Wieś położona przy drodze z Sukowa do Daleszyc, nieopodal stolicy gminy. Jej dogodne położenie sprawia, że jest miejscem, w którym w nowych domach osiedla się coraz więcej rodzin z Kielc i Daleszyc.

Marzysz

Bardzo stara wieś przy dawnym trakcie z Kielc przez Zagórze, Mójczę, Suków do Małogoszczy. Zachowany został układ przestrzenny podporządkowany ulicy. Nad Czarną Nidą istniała od XVI wieku osada młynarska z młynem wodnym, a później tartakiem.

Mójcza

Bardzo stara podkielecka wieś biskupia przy drodze z Kielc przez Zagórze i Suków do Radomic, wzmiankowana przez Jana Długosza. Obok wsi istniała w XVII wieku huta ołowiu, do której rudy czerpano z kieleckich kamieniołomów na Wietrzni i Kadzielni. Drewniany kościół parafialny pod wezwaniem Matki Boskiej Częstochowskiej konsekrowany został w 1865 roku. Początkowo, aż do erygowania parafii w 1982 roku drewniana kaplica włączona była do parafii w Sukowie. Na Lubrzance od XV wieku istniał młyn wodny, wielokrotnie przebudowywany.

Niestachów

Stara wieś, dawniej należąca do biskupa krakowskiego. Kaplica w Niestachowie pw. Najśw. Serca Pana Jezusa o powierzchni 170 m². We wrześniu 1983 r. bp Stanisław Szymecki poświęcił plac pod budowę kaplicy. Kaplicę wybudowano w 1986 r.

Niwy

Niegdyś osada hutnicza niedaleko Daleszyc, dziś wieś, która słynie z tego, że przez cały sezon można tu kupić zebrane w okolicznych lasach piękne grzyby i jagody.

Sieraków

Wieś położona na środkowej polanie na południe od Belnianki u stóp góry Krzemionki. Założona prawdopodobnie dopiero w XIX wieku jako osada leśna.

Słopiec

Bardzo stara osada młyńska. Młyn i tartak czynne były aż do czasów współczesnych. Zachował się w Słopcach stary dwór z I poł. XIX wieku (obecnie w przebudowie) wraz z pozostałościami ogrodu dworskiego. Nad Belnianką zachowane są ruiny młyna wzmiankowanego jeszcze w XVI wieku.

Smyków

Początki osady wiążą się z istniejącą tu w pocz. XVII wieku kuźnicą na Belniance. Z tego czasu zachowało się ujęcie wodne wykorzystywane przez młyn wodny i duże żużlisko na prawym brzegu rzeczki.

Suków

Bardzo stara osada nad Lubrzanką. Już Jan Długosz wspomina, że we wsi była karczma i młyn. Na rzece Warkocz istniał w XVII wieku zakład papierniczy oraz kuźnica. Zakład papierniczy czynny był jeszcze w XIX wieku. Kościół parafialny z kamienia pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny Królowej Polski. Zbudowany został w latach 1930-1936 wg. projektu architekta prof. Jana Karola Sas-Zubrzyckiego.

Szczecno

Wieś królewska nad Pierzchnianką przy drodze do Chmielnika, powstała w końcu XV wieku. Od połowy XIX wieku wieś należała do rodziny Nowosielskich. Rezydowali oni w pięknym krytym gontem dworze. Dobra Szczecno, składające się z kilku folwarków, kuźnic i fryszerok sprzedano w 1875 roku Feliksowi Blumenthalowi. W 1910 kupił Szczecno niemiecka rodzina Karola i Matyldy Mauwe. Mauwowie byli właścicielami dóbr do 1941 roku. Po wojnie majątek przejęło państwo i został on rozparcelowany. Obecnie budynek dworu pozostający w rękach prywatnych jest w ruinie. Zachowała się prowadząca do dworu aleja topolowa oraz resztki parku.

Trzemosna

Niegdyś stara osada hutnicza należąca do właścicieli Szczecna, położona na śródleśnej polanie przy drodze ze Szczecna do Borkowa. Zachowała tradycyjny układ ulicówki. Oaza ciszy. Ulubione miejsce spacerów wypoczywających w Borkowie.

Wieleki

Stara wieś w rozwidleniu rzeki Łukawki. W XVI wieku istniała tu huta szkła. We wsi był też młyn wodny na Łukawce. W pobliżu leży rezerwat leśny "Zamczysko"

Krajobraz kulturowy wsi uzupełniają przydrożne kapliczki, krzyże i figury o charakterze dziękczynnym i intencyjnym, których znaczna ilość przetrwała do czasów obecnym i z reguły utrzymana jest w dobrym stanie.

Warto zwrócić uwagę, iż na terenie gminy zamieszkiwała liczna społeczność żydowska. Pomimo zakazu osadnictwa żydowskiego na terenie miast kościelnych i królewskich w 1792

roku, w Daleszycach w domach katolików mieszkało 12 rodzin żydowskich. W latach 1819, 1847 i 1855 miały miejsce nieudane próby usunięcia społeczności żydowskiej z miasta. W 1942 r. liczba Żydów wzrosła do ok. 600 osób, głównie na skutek przesiedleń z innych miejscowości, później zostali wywiezieni do obozów zagłady – głównie w Treblince.

Formalnie gminę wyznaniową założono w 1869r, faktycznie istniała już w I połowie XIX wieku. Żydzi utrzymywali się z handlu i rzemiosła. W okresie międzywojennym gmina żydowska była właścicielem bóżnicy, mykwy, cmentarza i placu. Bóżnica została spalona podczas II Wojny Światowej, wzniesiono ją jako obiekt drewniany na podstawie zezwolenia gubernatora guberni kieleckiej z 28 lipca 1894 r.

Bliskość Kielc oraz dynamiczny rozwój gminy w ostatnich latach wpłynął na znaczny ruch budowlany, co przyniosło nowe formy osadnicze nie związane z tradycyjną zabudową wiejską lecz mające formę zespołów osiedli willowych, charakterystycznych dla terenów podmiejskich.

5.2.3. ZABYTKI NIERUCHOME

Zabytek nieruchomy – zgodnie z definicją zawartą w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami – to nieruchomość, jej części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną i naukową (art. 3 pkt. 1 i 2). Wśród zabytków nieruchomych wyszczególnić można (art. 6, ust. 1, pkt 1):

- krajobrazy kulturowe,
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowli,
- dzieła architektury i budownictwa,
- dziełami budownictwa obronnego,
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe,
- cmentarze,
- parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni,
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji,
- otoczenie zabytku wpisanego do rejestru zabytków.

Na terenie Gminy Daleszyce są to głównie dzieła architektury i budownictwa (dwory i kościoły), układ urbanistyczny miasta Daleszyce i zespoły budowli (domy drewniane wraz z częścią gospodarczą), cmentarze oraz parki (w zespołach podworskich).

Szczególną uwagę należy zwrócić zabytki, które zostały wpisane do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. świętokrzyskiego. Podkreślając różnorodność tych zabytków, należy zwrócić uwagę na specyfikę zagrożeń, które ich dotyczą. Celowe uszkodzanie, doprowadzanie do stanu, w którym obiekt zostaje uznany za miejsce zagrażające przebywającym w nim osobom, jest tylko jedną, choć z pewnością najbardziej dotkliwą formą nieodwracalnego zniszczenia zabytku. Dużym problemem są zaniedbania wynikające z nieświadomości posiadaczy bądź użytkowników zabytków nieruchomych, a także niewystarczające zasoby finansowe, którymi dysponują, a które są niezbędne do utrzymania zabytku w bardzo dobrym/ dobrym stanie. Przykładem takich zagrożeń jest niewystarczający stan zachowania domów drewnianych wraz z częściami zagrodowymi w Daleszycach przy ul. Głowackiego, które są cennym zabytkiem

architektury drewnianej, a także ważnym elementem zabytkowego układu urbanistycznego, świadczącym o jego pierwotnym założeniu.

Zagrożenia dla zabytków nieruchomych wynikają również z przyczyn niezamierzonych, takich jak ludzka aktywność, związana m.in. z realizacją prac budowlanych, wynikających z przyspieszonego rozwoju infrastrukturalnego. Budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne stanowią dziś poważne zagrożenia dla zabytków. Prowadzone prace mające na celu pozyskanie terenów pod współczesną zabudowę, prowadzą do uszkodzania, a w rezultacie niszczenia obiektów zabytkowych.

Należy podkreślić, że czynniki przyrodnicze również mają w tym względzie istotne znaczenie. Największy wpływ mają na zabytki opuszczone, o nieustalonym statusie prawnym. Pozostawione bez opieki, poddawane są działaniu sił przyrody, jak wiatr, deszcz, nagłe zmiany temperatur. Wystawione na długotrwałe działanie czynników niepożądanych, ulegają zniszczeniu, uszkodzeniu.

**WYKAZ OBIEKTÓW NIERUCHOMYCH
WŁĄCZONYCH DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTEKÓW**

Lp.	Lokalizacja	Zabytek	Nr Rejestru	Forma ochrony
1	Cisów	cmentarz przykościelny		
2	Cisów	cmentarz parafialny stary	A.306	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 25.06.1992 r.
3	Cisów	cmentarz parafialny nowy	A.307	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 25.06.1992 r.
4	Cisów	kościół	A.305	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 14.01.1957 r. i 15.06.1967 r.
5	Cisów	łamus ze stodołą		
6	Cisów	ogrodzenie z bramką		
7	Cisów	ogród przy plebanii		
8	Cisów	plebania		
9	Daleszyce	układ urbanistyczny	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
10	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 9	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach

				z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
11	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 11	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
12	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 14	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
13	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 15	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
14	Daleszyce	dom z częścią gospodarczą Ul. Głowackiego 16	A.874 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 20.10.1955 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
15	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 2	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
16	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 7	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
17	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 10	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
18	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 12	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.

19	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 21	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
20	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 23	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
21	Daleszyce	Dom drewniany ul. Głowackiego 25	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
22	Daleszyce	cmentarz parafialny	A.310/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 17.06.1992 r.
23	Daleszyce	cmentarz przykościelny przy kościel parafialnym	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
24	Daleszyce	cmentarz żydowski		Uchwała Nr XLI/57/2014 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Daleszyce
25	Daleszyce	cmentarz epidemiczny		Uchwała Nr XLI/57/2014 Rady Miejskiej w Daleszycach z dnia 26 sierpnia 2014 r. w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego miasta Daleszyce
26	Daleszyce	dzwonnica bramna	A.309/2 A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
27	Daleszyce	Kościół parafialny pw. św.	A.309/1	Decyzja WKZ

		Michała Archaniola	A.308	w Kielcach z dnia 30.03.1988 r. Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
28	Daleszyce	ogrodzenie z bramkami (w zespole kościoła parafialnego pw. św. Michała Archaniola)	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
29	Daleszyce	kaplica na cmentarzu parafialnym	A.310/2	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
30	Daleszyce	kapliczka św. Jana Nepomucena (przy ul. Kościelnej)	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
31	Daleszyce	kapliczka św. Jana Nepomucena (przy drodze w kierunku Górna)	A.311	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
32	Daleszyce	Dom Kościelny	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
33	Daleszyce	Cmentarz przy kościele Św. Ducha	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
34	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 8	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
35	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 16	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
36	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 30	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
37	Daleszyce	dom drewniany ul. Kościelna 21	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
38	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 1	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
39	Daleszyce	dom drewniany	A.308	Decyzja WKZ

		pl. Staszica 11		w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
40	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 16	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
41	Daleszyce	dom drewniany pl. Staszica 17	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
42	Daleszyce	dom drewniany ul. Wigury 5	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
43	Daleszyce	dom drewniany ul. Wigury 7	A.308	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
44	Mójcza	kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej		
45	Słupiec Rządowy	dwór	A.312	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 09.09.1957 r. i 28.10.1971 r.
46	Słupiec Rządowy	pozostałości ogrodzenia z bramą (przy dworze)		
47	Słupiec Rządowy	młyn wodny	A.313	Decyzje WKZ w Kielcach z dnia 15.05.1958 r. i 15.02.1967 r.
48	Suków	cmentarz parafialny		
59	Suków	kościół parafialny pw. NMP Królowej Polski i św. Augustyna	A.314/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 23.08.1988 r.
50	Suków	ogród przy plebanii z zespołem starodrzewia po starym kościele		
51	Suków	plebania	A.314/2	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 23.08.1988 r.
52	Szczecno	Dwór	A.315/1	Decyzja WKZ w Kielcach z dnia 30.03.1988 r.
53	Szczecno	park krajobrazowy	A.315/2	Decyzje WKZ

				w Kielcach z dnia 11.12.1957 r. i 30.03.1988 r.
--	--	--	--	---

5.2.4 ZABYTKI RUCHOME

Na terenie Gminy Daleszyce do rejestru zabytków ruchomych (księga B) zostało wpisane wyposażenie dwóch zabytkowych kościołów, zlokalizowanych w Daleszycach i Cisowie, a także figura Św. Jana Nepomucena przy ul. Kościuszki w Daleszycach

Oprócz zabytków ruchomych wskazanych w rejestrze zabytków, zasób zabytków ruchomych uzupełniają liczne w krajobrazie gminy kapliczki, krzyże i figury przydrożne odnoszące się do lokalnej tradycji i historii oraz miejsca pamięci. Na potrzeby opracowania został sporządzony spis najcenniejszych miejsc pamięci narodowej.

WYKAZ MIEJSC PAMIĘCI NARODOWEJ Z TERENU GMINY DALESZYCE

- Tablica Partyzantów - Armii Krajowej Żołnierzy „Barabasza” – Wybraniec, Cisów, kościół parafialny,
- Pomnik Członków Ruchu Oporu 1939 -1945, Daleszyce, Pl. Cedry - skwer,
- Tablica Ks. Kpt. Henryka Peszko Ps. „Wicher”, kapelana IV pułku leg. AK, Daleszyce, wmurowana w figurę Matki Boskiej, park, pl. Staszica,
- Pomnik - Mogiła Żołnierzy Armii Krajowej, Cisów, cmentarz parafialny,
- Tablica Żołnierzy AK „Wybraniec” 1939-1945, Daleszyce, w kruchcie kościoła parafialnego,
- Mogiły Ofiar Egzekucji 1944 r. - Daleszyce, cmentarz parafialny,
- Mogiły Ofiar Wojny 1944-1945 r., Suków, cmentarz parafialny,
- Pomnik Powstańców 1863 r. i Partyzantów 1943 -1945, Cisów, lasy Cisowskie przy szlaku do Widełek,
- Tablica Żołnierzy - Partyzantów 1939 -1945, Kaczyn - kościół parafialny,
- Pomnik - Miejsce Obozu Oddz. AK „Barabasza”, Cisów, w lasach Cisowskich na stoku Góry Stołowej,
- Pomnik-Mogiła Żołnierza AK 1944 r., Cisów, cmentarz parafialny,
- Mogiła Partyzanta AK, Cisów - cmentarz parafialny,
- Obelisk - Powstańców 1863 r., Cisów - lasy Cisowskie, przy szlaku niebieskim z Daleszyc do Widełek,
- Tablica Partyzantów AK „Wybraniec”, - Cisów, kościół parafialny,
- Symboliczna Mogiła Powstańców 1863 r. Żołnierzom I i II Wojny Światowej, Kranów, w polu przy drodze z Daleszyc do Kranowa,
- Pomnik Ofiar Egzekucji 1942-1944 r., Suków - Papiernia, 80 m. w głąb lasu, przy drodze Daleszyce - Suków, na odcinku Marzysz - Papiernia,
- Mogiła Partyzancka AK 1945 r., Cisów, cmentarz parafialny,
- Pomnik Ofiar Egzekucji 1943 r., Suków, na skraju lasu, przy drodze Daleszyce - Suków, na odcinku Marzysz-Papiernia,
- Pomnik Walki Partyzanckiej 1944 r., Niestachów, przy drodze Niestachów - Radlin w pobliżu szkoły podstawowej,

- Mogiła Partyzanta 1943 r. - Niestachów, w lesie na poł. od skrzyżowania dróg do Sukowa i Daleszyc,
- Pomnik - Miejsce Lądowania Desantu mjr Józefa Sobiesiaka, Szczecno, w lesie na wschód od wsi Szczecno przy leśnym dukcie do wsi Holendry,
- Tablica pamiątkowa Ku Czcii por. dypl. Edwarda Witolda Skrobota „Wiernego”, partyzanta oddziału AK pod dowództwem „Barabasa”, Cisów, Kościół parafialny.

5.2.5 ZABYTKI ARCHEOLOGICZNE

Zabytek archeologiczny jest zabytkiem nieruchomym, będącym powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów, względnie zabytek ruchomy, będący ich wytworem. Są one integralnym, choć nie zawsze zauważalnym i w pełni docenianym składnikiem krajobrazu-kulturowego. Obiekty archeologiczne to zabytki szczególnie narażone na zniszczenie, stanowią zwykle warstwy ziemi zawierające materiał zabytkowy, toteż wszelkie procesy ingerujące w te warstwy ziemne grożą bezpowrotnym zniszczeniem zabytku.

Podstawową i wiodącą metodą ewidencjonowania stanowisk archeologicznych jest ogólnopolski program badawczo - konserwatorski Archeologiczne Zdjęcie Polski (AZP). Systematyzuje on dotychczasowy zasób wiedzy o rozpoznaniu archeologicznym terenu, poprzez obserwację archeologiczną oraz uwzględnianie informacji zawartych w archiwach, zbiorach muzealnych, instytucjach, a także publikacjach naukowych, popularno-naukowych oraz artykułach prasowych. Należy jednak pamiętać, że zbiór dokumentacji AZP, reprezentujący ewidencję zasobów archeologicznych jest otwarty i ciągle uzupełniany w procesie archeologicznego rozpoznania terenu. Do zbioru włączane są informacje o wszystkich sukcesywnie odkrywanych reliktach przeszłości niezależnie od charakteru badań, a także wszystkie bieżące informacje weryfikujące lub uzupełniające dotychczasowe dane. W ten sposób dokumentacja stanowisk archeologicznych utworzona metodą AZP jest źródłem najbardziej aktualnej wiedzy o terenie.

Zabytki i stanowiska archeologiczne stanowią materialne świadectwo obecności na danym terenie człowieka. W przypadku gminy Daleszyce są to przykłady zabytków, chronologicznie sięgających od czasów epoki kamienia po późne średniowiecze i nowożytność. Obszar gminy Daleszyce w bardzo odległych czasach był terenem penetracji pierwotnych plemion. Najstarsze ślady pochodzą ze środkowej i młodszej epoki kamiennej mezolitu i neolitu i występują na terenie wsi Marzysz. Są to osady neolityczne.

Cechą charakterystyczną tych osad jest położenie ich nad wodami, co jest charakterystyczne dla najstarszych kultur neolitycznych. Na obszarze tych osad obecne znaleziska są bardzo skromne i obejmują materiał kamienny, ceramikę, narzędzia z kamiennymi grotami (Marzysz).

Teren gminy Daleszyce nie został w całości przebadany pod kątem rozpoznania stanowisk archeologicznych. Brak jest obiektów i zespołów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych, przeznaczonych do bezwzględego zachowania. Wyznaczone zostały przez Wydział Zabytków Archeologicznych, Techniki i Rejestru Zabytków Archeologicznych Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Kielcach, strefy ochrony biernej w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego z częściowymi zakazami do uwzględniania na etapie planowania we wsiach: Marzysz, Mójcza, Słopiec, Suków i Widełki

oraz mieście Daleszyce. W obrębie tych stref wszelka działalność budowlana powinna być prowadzona pod nadzorem i po uzgodnieniu z ŚWKZ w Kielcach. Uzgodnień wymagają również zapisy decyzji o warunkach zabudowy oraz lokalizacji inwestycji celu publicznego w zakresie ochrony zabytków, zwłaszcza w obrębie wskazanych w GEZ stanowisk archeologicznych oraz na terenie obszarów AZP, które nie zostały rozpoznane podczas prospekcji terenowej, ponieważ zabytki archeologiczne, które się tam znajdują mogą ulec zniszczeniu podczas prac ziemnych.

Podkreślając różnorodność stanowisk archeologicznych, należy zwrócić szczególną uwagę na specyfikę zagrożeń, które ich dotyczą. Celowe i zorganizowane rabowanie stanowisk archeologicznych jest tylko jedną, choć z pewnością najbardziej dotkliwą formą nieodwracalnego zniszczenia zabytku. Rozkopywanie, okradanie, a tym samym niszczenie zabytku archeologicznego jest obecnie przestępstwem, zgodnie z art. 108 ustawy o ochronie zabytków

i opiece nad zabytkami. Tak zwani „poszukiwacze zabytków” amatorskimi metodami pozyskują zabytki ze stanowisk archeologicznych, pozbawiając te przedmioty, a także te pozostałe nadal w ziemi, kontekstu, czyli tego, co pozwala na ich prawidłowe rozpoznanie i interpretację. O ile „poszukiwanie zabytków” (ruchomych zabytków archeologicznych) wydaje się ogółowi społeczeństwa atrakcyjne, o tyle nieruchome zabytki archeologiczne już mniej. Są to zwykle formy ziemne, wały, nasypy czy po prostu nawarstwienia niezauważalne dla osób bez podstawowej znajomości zasad rozpoznawania stanowisk archeologicznych, lecz ich zniszczenie może być nieodwracalną i ogromną szkodą dla dziedzictwa kulturowego.

Zagrożenia dla dziedzictwa archeologicznego wynikają również z przyczyn niezamierzonych – w tym z rozwoju cywilizacyjnego. Nie ulega wątpliwości, że ludzka aktywność, związana m.in. z realizacją prac budowlanych, rolnych czy leśnych, stanowi w dzisiejszych czasach jedną z podstawowych form zagrożenia archeologicznego. Trwający mniej więcej od połowy lat 90- tych przyspieszony rozwój infrastrukturalny związany m.in. z budową gazociągów, dróg i autostrad, sieci wodno-kanalizacyjnych i telekomunikacyjnych czy wreszcie budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne stanowią dziś poważne zagrożenia dla zabytków archeologicznych. Prowadzone na terenie stanowiska archeologicznego prace ziemne (takie jak: orka, wykopy – nie tylko głębokie!, melioracje, niwelacje) prowadzą do przemieszczania warstw, niszczenia obiektów ziemnych i rozpraszania zabytków ruchomych. Ruchome zabytki archeologiczne pozbawione pierwotnego kontekstu, przedstawiają nieporównanie mniejszą wartość poznawczą dla badacza niż zabytki, wydobyte w sposób poprawny, z warstw, jam czy grobów i odpowiednio zadokumentowane powszechnie uznanymi i stosowanymi sposobami, zgodnymi z metodyką badawczą czy to badań powierzchniowych czy wykopaliskowych.

Należy podkreślić, że czynniki przyrodnicze również mają w tym względzie istotne znaczenie. Od lat jednym z podstawowych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego są warunki klimatyczne przyczyniające się również m.in. do destrukcji zabytków architektury. Naturalne procesy przyrodnicze takie jak erozja, częste opady czy specyficzne ukształtowanie terenu powoduje, że może dochodzić do spłukiwania warstw kulturowych, rozmywania mogił czy nasypów ziemnych.

Obecność na danym terenie stanowiska archeologicznego, bez względu na to czy zostało wpisane do rejestru zabytków czy widnieje w wykazie ewidencyjnym, wymaga, w przypadku inwestycji związanej np. wykonywaniem jakichkolwiek wykopów w ziemi, udziału archeologa prowadzącego nadzór nad pracami ziemnymi a w uzasadnionych przypadkach również przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych. Celem badań wykopaliskowych jest pozyskanie artefaktów – zachowanych w danym miejscu i kontekście

przedmiotów, ich fragmentów bądź śladów pozostawionych przez człowieka, które pozwalają specjalistom na odczytanie historii związanej z tym przedmiotem i miejscem. Obiekty te po wydobywaniu stają się, w rozumieniu ustawy, zabytkami ruchomymi – trafiają najczęściej do zbiorów muzealnych, wpisane do inwentarza muzealnego, a teren „uwolniony pod planowaną inwestycję”.

Na terenie Gminy Daleszyce zewidencjonowanych jest 76 stanowisk archeologicznych, ujawnionych w ramach badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski. Stanowiska te zostały ujęte w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Daleszyce.

ZESTAWIENIE STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH Z TERENU GMINY DALESZYCE

Lp.	Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr na obszarze	Obszar AZP	Charakterystyka
1	Smyków	1	64	86-65	Osada- okres nowożytny XIII-XIX w. ?
2	Smyków	2	65	86-65	Ślad produkcji dymarskiej- późne średniowiecze XIII-XIV w. ?
3	Suków	24	1	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria
4	Suków	25	2	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, młodszy okres przedrzymski (?)
5	Suków	26	3	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- okres nowożytny (XV-XVII w.)
6	Suków	27	4	86-63	Ślad osadnictwa- neolit Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
7	Suków	28	5	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
8	Suków	29	6	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria
9	Suków	30	7	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- kultura trzciniecka i łużycka, epoka brązu i wczesna epoka żelaza Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- średniowiecze lub okres nowożytny
10	Suków	31	8	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska (?), okres wpływów rzymskich (?)
11	Suków	32	9	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze

					Ślad osadnictwa- okres nowożytny (renesans- XVI-XVII w.)
12	Suków	33	10	86-63	Osada- późne średniowiecze/ okres nowożytny- do XVI w.
13	Suków	34	11	86-63	Osada- wczesne średniowiecze Osada- późne średniowiecze Ślad osadnictwa- okres nowożytny
14	Suków	35	12	86-63	„Stacya krzemienna”- osada lub obozowisko (?) - epoka kamienia Osada lub cmentarzysko (?) - prahistoria
15	Suków	36	13	86-63	Ślad osadnictwa- kultura trzciniecka, środkowy i późny okres epoki brązu
16	Suków	37	14	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- kultura łużycka (?), wczesna epoka żelaza (?)
17	Suków	38	15	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XII-XV w.)
18	Suków	39	16	86-63	Ślad osadnictwa- neolit
19	Suków	40	17	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze
20	Suków	41	18	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- średniowiecze (XII-XIV w.)
21	Suków	42	19	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
22	Suków	43	20	86-63	Osada- wczesne średniowiecze (XI-XII w.) Osada- późne średniowiecze
23	Suków	44	21	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze
24	Suków	45	22	86-63	Osada- wczesne średniowiecze (?) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
25	Suków	46	23	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XII w.)
26	Suków	47	24	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria

					Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVII-XVIII w.)
27	Suków	48	25	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
28	Suków	49	26	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
29	Suków	50	27	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVIII w.)
30	Suków	51	28	86-63	Osada- kultura przeworska (?), prahistoria/okres wpływów rzymskich (?)
31	Mójcza	1	29	86-63	Osada-obozowisko- mezolit Osada- neolit
32	Mójcza	2	30	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
33	Mójcza	3	31	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIV-XV w.)
34	Mójcza	4	32	86-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska (?), okres wpływów rzymskich (?)
35	Mójcza	5	33	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XV-XVI w.) Ślad osadnictwa- okres nowożytny (XVII w.)
36	Mójcza	6	34	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
37	Mójcza	7	35	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XV w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XV-XVI w.)
38	Mójcza	8	36	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
39	Mójcza	9	37	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
40	Mójcza	10	38	86-63	Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XII-XIII w.) Osada- późne średniowiecze (XIII-XV w.)
41	Mójcza	11	39	86-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIV-XV w.)

42	Mójcza	12	40	86-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XIV w.)
43	Mójcza	13	41	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
44	Mójcza	14	42	86-63	Ślad osadnictwa- średniowiecze
45	Mójcza	15	43	86-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
46	Marzysz	1	1	87-63	Osada- obozowisko- mezolit Osada lub cmentarzysko- kultura ceramiki grzebykowo- dołkowej, neolit
47	Marzysz	2	2	87-63	Obozowisko-pracownia (?) - paleolit Osada- obozowisko- mezolit Osada lub cmentarzysko- kultura ceramiki grzebykowo- dołkowej, neolit
48	Marzysz	3	3	87-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (?)
49	Marzysz	4	4	87-63	Osada- kultura przeworska, młodszy i późny okres rzymski Ślad osadnictwa- późne średniowiecze
50	Marzysz	5	5	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
51	Marzysz	6	6	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (XI-XIII w.)
52	Marzysz	7	7	87-63	Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich (część materiału z młodszego i późnego okresu rzymskiego)
53	Marzysz	8	8	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- wczesne średniowiecze (IX-XI w.) Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII- XIV w.) Osada- nowożytność (XVII-XVIII w.)
54	Suków	1	9	87-63	Cmentarzysko ?- prahistoria Osada- kultura ceramiki wstęgowej rytej?, neolit Osada- kultura łużycka
	Suków	2	10	87-63	Cmentarzysko ?- prahistoria
56	Suków	3	11	87-63	Osada-neolit Osada-cmentarzysko (?) - kultura pucharów lejkowatych, neolit

57	Suków	4	12	87-63	Cmentarzysko ?- kultura ceramiki sznurowej, neolit
58	Suków	5	13	87-63	Osada- kultura pucharów lejkowatych, neolit
59	Suków	6	14	87-63	Osada- kultura pucharów lejkowatych, ceramiki sznurowej (?), neolit
60	Suków	7	15	87-63	Osada- neolit
61	Suków	8	16	87-63	Osada lub cmentarzysko ?- neolit
62	Suków	9	17	87-63	Pracownia krzemieniarska lub obozowisko (?)- mezolit
63	Suków	10	18	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
64	Suków	11	19	87-63	Osada- nowożytność (XVII-XVIII w.)
65	Suków	12	20	87-63	Ślad osadnictwa (cmentarzysko?)- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich (druga poł. II w.- pierwsza poł. III w. po Chr.)
66	Suków	13	21	87-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
67	Suków	14	22	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia- wczesna epoka brązu
68	Suków	15	23	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia- wczesna epoka brązu
69	Suków	16	24	87-63	Ślad osadnictwa- nowożytność Ślad osadnictwa- nowożytność (druga połowa XVII w.)
70	Suków	17	25	87-63	Ślad osadnictwa- nowożytność (XVII- XVIII w.)
71	Suków	18	26	87-63	Ślad osadnictwa- epoka kamienia
72	Suków	19	27	87-63	Ślad osadnictwa- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich
73	Suków	20	28	87-63	Ślad osadnictwa- późne średniowiecze (XIII-XIV w.) Ślad osadnictwa- nowożytność (XVI-XVII w.)
74	Suków	21	29	87-63	Osada- kultura przeworska, okres wpływów rzymskich

					Ślad produkcji dymarskiej- okres wpływów rzymskich?
75	Suków	22	30	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Ślad osadnictwa- nowożytność (XVI- XVII w.)
76	Suków	23	31	87-63	Ślad osadnictwa- prahistoria Osada- wczesne średniowiecze (IX-XI w.) Osada- późne średniowiecze

5.2.6 ZABYTKI W ZBIORACH MUZEALNYCH I INNYCH

Na chwilę obecną na terenie gminy Daleszyce brak placówek muzealnych.

5.2.7 DZIEDZICTWO NIEMATERIALNE

UNESCO definiuje dziedzictwo niematerialne jako zwyczaje, przekaz ustny, wiedzę i umiejętności, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki. Ten rodzaj dziedzictwa jest przekazywany z pokolenia na pokolenie i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Jest to pojęcie trudno definiowalne w stosunku do konkretnych wytworów kultury, jednak jego waga dla lokalnej społeczności jest ogromna, gdyż jest ono źródłem poczucia tożsamości i kulturowej ciągłości.

Dziedzictwo niematerialne obejmuje także przejawy zachowań kulturowych i ich wytworów, takie jak: tradycje i przekazy ustne (w tym język jako narzędzie przekazu), spektakle i widowiska, zwyczaje, obyczaje i obchody świąteczne, wiedzę o wszechświecie i przyrodzie oraz związane z nią praktyki, a także rzemiosła.

Obowiązkiem władz gminy jest podjęcie działań mających na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym jego identyfikację, dokumentację, badanie, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, wzmacnianie i przekazywanie, w szczególności przez edukację formalną i nieformalną, jak również rewitalizację różnych aspektów tego dziedzictwa.

Spośród dziedzictwa niematerialnego, szczególne znaczenie dla lokalnej społeczności mają tradycje niepodległościowe i narodowowyzwoleńcze.

Warto też wspomnieć, że teren gminy był przez wiele lat jednym z centrów kultury żydowskiej. Choć do dnia dzisiejszego nie pozostało po niej wiele śladów, Żydzi stanowią ważny i niezaprzeczalny fragment historii Daleszyc, o czym wspominają wszystkie monografie historyczne regionu.

5.3 ZABYTKI OBJĘTE PRAWNYMI FORMAMI OCHRONY

Na terenie gminy Daleszyce do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego wpisano następujące obiekty:

Cisów

- kościół par. pw. św. Wojciecha, nr rej.: A.305, decyzja z 14.01.1957 r., 15.06.1967 r.
- cmentarz parafialny tzw. stary, nr rej.: A.306, decyzja z 25.06.1992 r.
- cmentarz parafialny tzw. nowy, nr rej.: A.307, decyzja z 25.06.1992 r.

Daleszyce

- układ urbanistyczny, nr rej.: A.308, decyzja z 30.03.1988 r.
- zespół kościoła par. pw. św. Michała, nr rej.: A.309/1-2
 - a) kościół, nr rej.: A.309/1, decyzja z 30.03.1988 r.
 - b) dzwonnica bramna, nr rej.: A.309/2, decyzja z 30.03.1988 r.
- zespół cmentarza parafialnego, nr rej.: A.310/1-2
 - a) teren cmentarza, nr rej.: A.310/1, decyzja z 17.06.1992 r.
 - b) kaplica cmentarna, nr rej.: A.310/2, decyzja z 30.03.1988 r.,
- domy drewniane przy ul. Głowackiego, nr rej.: A.874, decyzja z 20.10.1955 r.,
- kapliczka przydrożna pw. św. Jana Nepomucena (przy drodze na Górnio), nr rej.: A.311, decyzja z 30.03.1988 r.

Słupiec Rządowy

- dwór, nr rej.: A.312, decyzja z 09.09.1957 r., 28.10.1971 r.
- młyn wodny, nr rej.: A.313, decyzja z 15.02.1967 r.

Suków

- zespół kościoła par. pw. MB Królowej Polski, nr rej.: 1046 z 23.08.1988: A.314/1-2
 - a) kościół, nr rej.: A.314/1, decyzja z dn. 23.08.1988 r.
 - b) plebania, nr rej.: A.314/2, decyzja z dn. 23.08.1988 r.

Szczecno

- zespół dworski, nr rej.: A.315/1-2
 - a) dwór, nr rej.: A.315/1, decyzja z 30.03.1988 r.

b) park, nr rej.: A.315/2, decyzja z 11.12.1957 r., 30.03.1988 r.

5.4 ZABYTKI W GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW

Ewidencja jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami na szczeblu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Wykaz obiektów zabytkowych występuje w dokumentach strategicznych oraz w zapisach prawa miejscowego, gdzie wpisane są konkretne zalecenia, odnoszące się do ochrony obiektów nie wpisanych do rejestru zabytków. W przypadku braku planów miejscowych zakres prac przy obiekcie opiniowany jest przez WKZ.

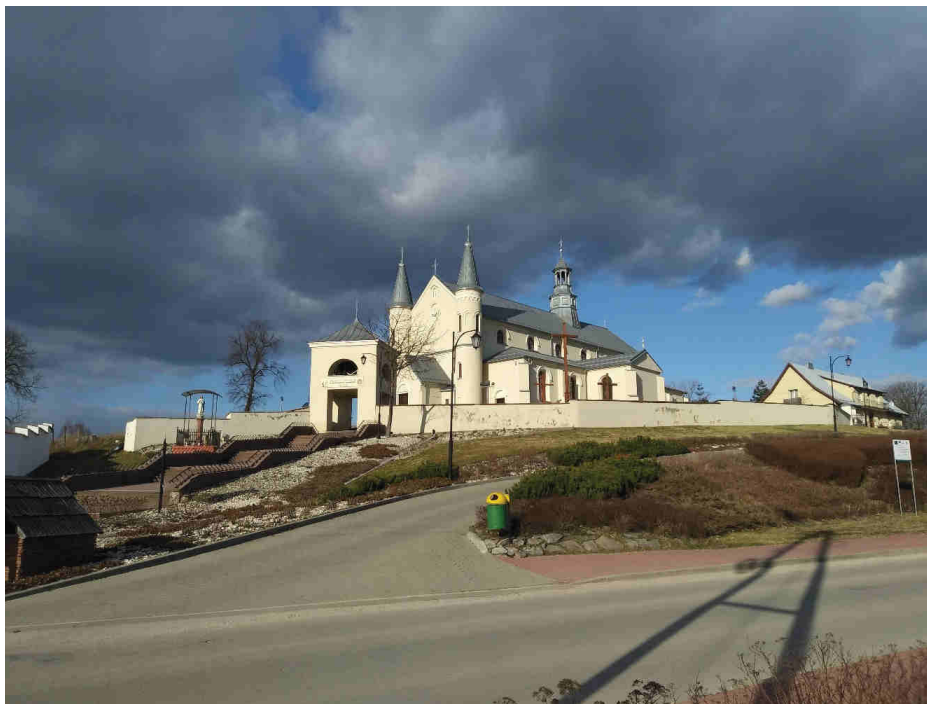
Art. 22.4. ustawy wskazuje, że „wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy”. Jest to zbiór informacji o zasobach zabytków nieruchomych, znajdujących się na terenie gminy, w którym powinny być ujęte wymienione w następnym podpunkcie art. 22 ustawy:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

5.5 ZABYTKI O NAJWYŻSZYM ZNACZENIU DLA GMINY

Jak już wspomniano, największe znaczenie dla gminy mają zabytki wpisane do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego. Wiele zabytków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków, nie posiada indywidualnej formy ochrony. Warto przeanalizować ich wartości i cechy zabytkowe i wpisać do rejestru zabytków. Wśród zabytków o najwyższym znaczeniu dla Gminy Daleszyce należy wymienić:

Kościół pw. św. Michała Archanioła w Daleszycach

Kościół parafialny pw. św. Michała Archanioła w Daleszycach

Kościół wzniesiony w 1221 r., całkowicie przebudowany w XVII w. (budowla jednonawowa, z prosto zamkniętym prezbiterium i przybudówką babińca, fasada z kolistymi wieżyczkami). W 1907 r. rozpoczęto gruntowną przebudowę wg projektu Stefana Szyllera w trójnawową bazylikę.

Kościół zbudowany z łomów wapiennych. Tynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Sklepienia kolebkowo- krzyżowe i kolebkowe. Posadzka kamienna, z jasnego i ciemnego wapienia, ułożonego w szachownicę. Schody z czerwonego piaskowca, w wieżach stalowe. Drzwi jedno i dwuskrzydłowe. Okna wielokwaterowe, o metalowych ramach.

Bazylika trójnawowa, o nawach cztero- i trójprzęsłowych. Prezbiterium o szerokości nawy głównej. Od południowej strony prezbiterium zakrystia poprzedzona sionką, a od strony północnej kruchta. Trzecie przeszło naw z przyległą parą kaplic. W narożach nawy głównej wieże- niewielkie, koliste.

Zabytek nakryty pięciospadowym dachem, kryty blachą, po środku sygnaturka ośmioboczna, obita blachą. Wieżyczki kryte stożkowatym dachem, zwieńczone krzyżem, na ich krańcach nałożone metalowe korony. Nawy boczne, zakrystia, kruchta z dachami pulpitowymi, kaplice dachem dwuspadowym. Przed korpusem niższy od naw przedsionek z dachem dwuspadowym. Wysokie szkarpy przy narożach naw bocznych, kaplic, zakrystii i kruchty.

Ściany podzielone gzymsem na dwie kondygnacje. Szczytowa zdobiona, z wnęką z figurą NMP. Okna wielokwaterowe, z witrażami.

Chór muzyczny wsparty na trzech arkadach filarowych, prowadzą nań spiralne schody.

Zabytek posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyzmu. Zabytek jest kompletny, dobrze zachowany wraz uzupełniającym go wyposażeniem oraz otoczeniem, przez co posiada wysokie wartości historyczne i artystyczne jak element całego zespołu. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności.

Kościół pw. św. Wojciecha w Cisowie

Kościół o cechach barokowych i klasycystycznych. Ufundowany przez bpa Andrzeja Załuskiego w 1758 r., wybudowany w latach 1770-1816. Wyremontowany w 1977 r.

Kościół parafialny pw. św. Wojciecha w Cisowie

Kościół zbudowany jest z łomów wapiennych oraz z cegły palonej. Tynkowany z zewnątrz i wewnątrz. Posadzka z płytek ceramicznych. Stropy drewniane. W zakrystii sklepienie kolebkowe. Dach nawy pięcospadowy, zakrystii trójspadowy. Wejście od południa z kamiennymi odrzwiami. Drzwi wejściowe dwuskrzydłowe, współczesne. Od zachodu wejście boczne

z drzwiami jednoskrzydłowymi. Ściany prezbiterium od północy ujęte wysokimi szkarpami i lizenami. Okna wielokwaterowe, o metalowych ramach. Wszystkie otwory okienne z kamiennymi parapetami. Przed wejściem głównym i bocznym murowane schodki.

Prostokątna nawa poprzedzona niewielkim prostokątnym przedsionkiem, na którym wybudowana jest trójkondygnacyjna wieża. Za nawą prezbiterium, oddzielone od niej arkadą łuku tęczowego, a za nim niewielka zakrystia.

Chór podtrzymywany na belce wmurowanej w ściany nawy. Na chór prowadzą drewniane schody, które są jednocześnie wejściem na drugą kondygnację wieży. Na trzecią kondygnację prowadzą schody drabiniaste.

Harmonijnie zaprojektowane wnętrze jest pełne figur świętych, apostołów, scen biblijnych – przed wiekami mogą być swoistą katechezą dla wiernych. W barokowym z elementami klasycyzmu ołtarzu głównym znajduje się obraz Ukoronowania Matki Bożej i św.

Wojciecha. W bocznych ołtarzach po prawej stronie – obraz Ukrzyżowania Pana Jezusa z klęczącą pod krzyżem św. Marią Magdaleną, po lewej ołtarz z obrazem św. Andrzeja.

Zabytek posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyzmu. Zabytek jest kompletny, dobrze zachowany wraz uzupełniającym go wyposażeniem oraz otoczeniem, przez co posiada wysokie wartości historyczne i artystyczne jako element całego zespołu. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności.

Układ urbanistyczny miasta Daleszyce

Pierwsze wzmianki o Daleszycach pojawiają się w kontekście parafii św. Michała Archanioła w 1221 r. W 1569 r. lokacja królewska na prawie magdeburskim. Układ urbanistyczny określany jako renesansowy z rynkiem, na którym od 1843 r. funkcjonował ratusz. Miasto rozwijało się rolniczo i rzemieślniczo głównie dzięki przywilejom królewskim i biskupim.

W drugiej połowie XVIII w. miasto traci przywileje, a dobra daleszyckie zostają włączone do skarbu państwa. W 1869 r. traci prawa miejskie. Wielokrotnie prawie całkowicie trawione przez pożary (w 1880, 1939 i 1944 r.). Po wojnie odbudowane z zachowaniem układu urbanistycznego i tradycyjnego sposobu zabudowy działek. W latach 70-tych XX w. częściowemu zatarciu ulega układ, pomniejszono rynek (pierwotnie kwadratowy, zmieniony na prostokątny).

Układ urbanistyczny został podzielony na 2 strefy, które zaznaczono na mapie różnymi kolorami, wskazanymi w legendzie: ścisłej ochrony konserwatorskiej- kolor różowy, ochrony konserwatorskiej- brązowy. Wyodrębniono historyczną siatkę ulic, które zaznaczono na planie na żółto oraz zabytki architektury i budownictwa- kolor pomarańczowy.

Niestety pierwotny układ urbanistyczny został znacznie zmieniony. Z zabytkowej zabudowy pozostały nieliczne budynki drewniane, które są zniszczone, a ich wartości zabytkowe ulegają zatraceniu. Dlatego należałoby wyznaczyć granice układu zgonie ze współczesnym układem ulic, aktualizując ich nazwy w dokumentacji, a także przeprowadzić analizę budynków o cechach zabytkowych oraz rozważyć objęcie ich indywidualnymi formami ochrony konserwatorskiej w celu zachowania najcenniejszych obiektów. Bardzo ważne jest podjęcie działań mających na celu uporządkowanie układu i wyglądu reklam, zwłaszcza wokół rynku.

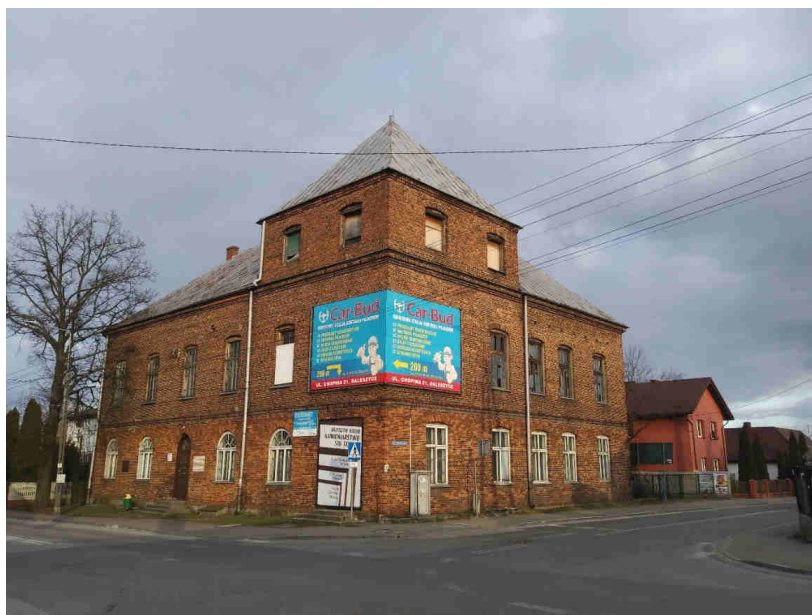
Domy drewniane przy ul. Głowackiego w Daleszycach

Wzniesione zostały pod koniec XIX w. oraz na przełomie wieków XIX i XX, a także w okresie międzywojennym i w latach 40. XX w. W większości zamieszkane do dziś, w dobrym stanie, niektóre po niewielkich przebudowach w latach 60. Każdy z nich posiada indywidualne wartości historyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyzmu. Utrzymane w jednolitej stylistyce, stanowią przykład budownictwa drewnianego z XIX w. Ponadto posiadają wysokie wartości historyczne jako element układu urbanistycznego.

Podkreślić należy, że tylko część zabudowy drewnianej przy ul. Głowackiego oraz ulic z nią sąsiadujących objęta jest indywidualną ochroną poprzez wpis do Rejestru Zabytków Nieruchomych woj. świętokrzyskiego. Należy niezwłocznie przeprowadzić analizę pozostałych

budynków ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków i rozważyć objęcie ich w/w ochroną. Ponadto niezbędnym jest podjęcie przez Gminę działań mających na celu poszerzenie świadomości właścicieli tych zabytków, co jest konieczne, aby nie uległy one uszkodzeniom, niekontrolowanym przebudowom i remontom, a także zniszczeniu (zwłaszcza obiekty niezamieszkałe).

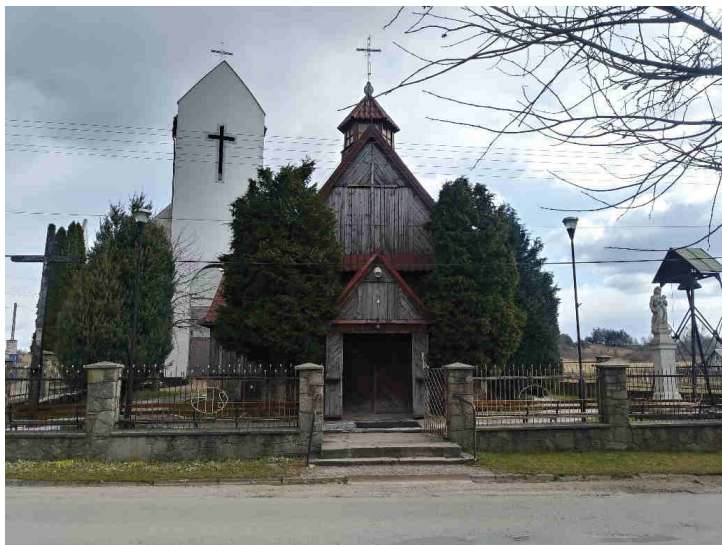
Dom Kościelny w Daleszycach

Wzniesiony został w 1923 r. staraniem ks. Kanonika Infulata Bogumiła Czerkiewicza. Pierwotnie Dom Kościelny, następnie Dom Ludowy. Mieścił w sobie salę teatralną i ochronkę dla biednych dzieci. Na amatorskiej scenie występował chór parafialny, orkiestra OSP, odbywały się spotkania publiczne i przyjęcia weselne. W 1925 r. podczas inspekcji oddziałów II Dywizji Legionów, marsz. J. Piłsudski spotkał się w Domu Ludowym z legionistami i mieszkańcami Daleszyc na wspólnym obiedzie. W czasie okupacji działała tu tajna komórka wywiadu Armii Krajowej, związana z oddziałem „Barabasza”. Od czerwca 2001 r. budynek przeznaczono na działalność świetlicy integracyjno- wspierającej dla dzieci. Obecnie nieużytkowany.

Budynek wzniesiony został z cegły, dwukondygnacyjny, w części narożnej od strony skrzyżowania ulic Kościelnej i Głowackiego trzykondygnacyjny. Dach dwu- i czterospadowy, kryty blachą. Okna wielokwaterowe, z drewnianymi ramami. Drzwi od ul. Kościelnej, poprzedzone betonowymi schodami.

Kościół parafialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Mójczy

Kościół p.w. MB Częstochowskiej z 1865 r., fundacji ks. Józefa Ćwiklińskiego i miejscowej ludności. W 1917 r. z powodu złej jakości drewna wybudowana od nowa, w 1981 r. przesunięta o 8 metrów i dobudowanie nowej zakrystii i aneksu. Na początku XX w. wymiana pokrycia dachu z eternitu na blachę.

Kościół drewniany, jednonawowy konstrukcji zrębowej. Orientowany. Salowy, bez wyodrębnionego prezbiterium z nawy, zamknięty trójbocznie. Do nawy z boku przylega zakrystia i aneks, a od frontu mała kruchta. Dach jednokalenicowy, kryty blachą dachówkową z dwoma wieżyczkami. Większą od frontu sześcioboczną i mniejszą w części frontowej czworoboczną. Zwieńczone hełmami namiotowymi z latarniami. Wnętrze wyłożone boazerią. Strop płaski. Chór wsparty na dwóch okrągłych słupach. Ołtarz główny z okresu budowy kościoła.

Chrzcielnica z marmuru. Obok kościoła stoi niewielka dzwonnica metalowa.

Zabytek ten posiada bardzo duże indywidualne wartości historyczne, artystyczne i naukowe, zwłaszcza wynikające z dobrze zachowanej substancji zabytkowej i wysokiego stopnia autentyczności. Ze względu na rolę miejsca kultu religijnego posiada znaczne wartości niematerialne, jest istotny dla lokalnej społeczności

6. OCENA STANU DZIEDZICTWA KULTUROWEGO GMINY - ANALIZA SWOT

Dla potrzeb lepszej diagnozy stanu istniejącego w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego oraz w celu sformułowania priorytetów działań władz samorządowych opracowano analizę SWOT słabych i mocnych stron Gminy Daleszyce, a także szans i zagrożeń.

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Atrakcyjne położenie gminy, sprzyjające rozwojowi turystyki i agroturystyki • Bliskie sąsiedztwo Gór Świętokrzyskich • Dobra drogowa dostępność komunikacyjna • Niewielka odległość od miasta wojewódzkiego i powiatowego - Kielc • Zachowane obiekty sakralne oraz nekropolie o wysokiej wartości kulturowej • Utrzymanie w dobrym stanie większości obiektów sakralnych oraz obiektów użyteczności publicznej • Liczne kapliczki, krzyże przydrożne, w tym kilka o wysokich walorach artystycznych oraz wiele innych, świadczących o lokalnych tradycjach kamieniarskich • Wciąż silne tradycje religijne i lokalna dbałość mieszkańców o zachowanie funkcji kulturowych kapliczek i krzyży przydrożnych • Obecność założeń dworsko-folwarcznych objętych ochroną konserwatorską • Prowadzone działania rewitalizacyjne przez władze gminy • Wykorzystywanie funduszy unijnych przez władze gminy • Zainteresowanie historią i kulturą regionu wśród władz gminy • Odbывające się regularnie imprezy	• Mała liczba obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków • Brak obejmującego teren całej Gminy miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego • Brak opracowanej strategii rewaloryzacji i remontów zachowawczych dla obiektów zabytkowych z terenu gminy • Zły stan techniczny budynków drewnianych przy ul. Głowackiego w Daleszycach • Bardzo zły stan techniczny obiektu oraz degradacja otoczenia dworu w Szczecnie • Zaniedbania w zakresie stanu technicznego części obiektów ujętych Gminnej Ewidencji Zabytków • Niekontrolowane i niewłaściwie prowadzone remonty obiektów zabytkowych, które prowadzić mogą do zniszczenia wartości zabytkowych stanowiących własność prywatną • Niedostateczne zrozumienie społeczne dla problematyki ochrony i opieki nad zabytkami i dziedzictwem kulturowym • Niedostateczna popularyzacja wiedzy i wartości lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz idei ochrony zabytków na terenie gminy • Brak pełnego rozeznania niematerialnego dziedzictwa kulturowego • Brak wiedzy na temat źródeł i sposobów pozyskiwania środków na odnowę obiektów zabytkowych wśród właścicieli • Ograniczone środki w budżecie gminy na wsparcie działań z zakresu ochrony

kulturalne oparte na dziedzictwie historycznym • Lokalne tradycje i zwyczaje, kultywowane wśród mieszkańców • Aktywna działalność organizacji pozarządowych • Często aktualizowana strona internetowa gminy, zawierająca bogate informacje dotyczące historii i zabytków regionu • Aktualna Gminna Ewidencja Zabytków, poszerzona o obiekty wartościowe i istotne dla lokalnej społeczności • Zagwarantowanie środków samorządowych na poprawę stanu zachowania lokalnych zabytków (ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków) • Dobre warunki do rozwoju turystyki, w tym agroturystyki	dziedzictwa kulturowego • Niewielka popularyzacja wiedzy z zakresu ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego • Brak środków na prowadzenie dokładnych badań historycznych, archeologicznych, architektonicznych • Niewystarczająca promocja walorów zabytkowych gminy • Niezadawalający poziom wykorzystania warunków turystycznych gminy
SZANSE	ZAGROŻENIA
• Uwzględnienie problemów ochrony dziedzictwa w strategiach i planach rozwoju gminy • Zwiększenie środków budżetowych gminy na działania związane z ochroną zabytków w obiektach stanowiących własność prywatną • Możliwości pozyskiwania funduszy zewnętrznych na działania związane z ochroną zabytków oraz edukację w zakresie dziedzictwa • Wykorzystanie dziedzictwa kulturowego do wzmacniania potencjału turystycznego i gospodarczego Gminy • Racjonalne gospodarowanie istniejącymi	• Brak kompleksowej strategii i wizji funkcjonowania i ochrony zabytków na terenie gminy • Niedostateczna ilość środków finansowych na realizację działań związanych z ochroną zabytków • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wprowadzanie elementów nowej zabudowy nie nawiązujących do historycznego charakteru • Niewłaściwe działanie inwestycyjne lub ich brak, przyczyniające się do dalszej degradacji obiektów zabytkowych • Nieuporządkowany system reklam i banerów reklamowych w obrębie układu

zasobami dziedzictwa w celu wzmacniania świadomości lokalnej społeczności oraz zachowania ich dla przyszłych pokoleń • Przypisanie właściwej rangi i roli ochronie zabytków do dokumentach strategicznych gminy • Rosnąca rola samorządu lokalnego w systemie opieki nad zabytkami • Rozwój inicjatyw lokalnych oraz organizacji pozarządowych o profilu działalności nakierowanym na ochronę dziedzictwa • Edukacja i promocja wartości dziedzictwa, w tym poszanowania zabytków i ich prawidłowej ochrony • Działania na rzecz odkrywania i wzmacniania roli dziedzictwa niematerialnego w świadomości lokalnej społeczności • Włączenie dziedzictwa kulturowego w obszar zainteresowania lokalnej społeczności • Tworzenie nowych projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby • Opracowanie dokumentów takich jak Strategia Rozwoju Turystyki, które przyczynią się do poprawy warunków życia ludności i stanu dziedzictwa kulturowego • Współpraca międzyregionalna oraz międzynarodowa (np. w zakresie dobrych praktyk) • Powstawanie i dalszy rozwój istniejących organizacji pozarządowych • Tworzenie systemu informacji turystycznej oraz jednolitej identyfikacji wizualnej obiektów zabytkowych • Komplementarność Programu Gminnego	urbanistycznego miasta Daleszyce, zwłaszcza wokół Rynku • Dalsze pogarszanie się stanu technicznego dworu w Szczecnie, który już teraz stanowi zagrożenie dla osób przebywających w obrębie ruin • Degradacja krajobrazu kulturowego poprzez wzmożony ruch inwestycji budowlanych, zwłaszcza mieszkaniowych, wynikających z napływu mieszkańców Kielc, a związany z postępującą ich suburbanizacją • Zła sytuacja finansowa wielu użytkowników obiektów zabytkowych • Niewłaściwe stosowanie nowych elementów budowlanych i technologii przy odnawianiu i remontach obiektów zabytkowych • Niezbyt skuteczna egzekucja prawna w zakresie samowoli budowlanych oraz dewastacji zabytków i środowiska • Zwiększony ruch turystyczny powodujący degradację substancji zabytkowej i zanieczyszczenie środowiska związane ze zwiększoną liczbą pojazdów • Zanik tradycji i tożsamości regionalnych • Niejednoznaczne i trudne w interpretacji uwarunkowania prawne w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego (uznaniowość służb ochrony zabytków) • Niestabilność finansów publicznych i przepisów z nimi związanych • Dalsze pogarszanie się stanu technicznego zabytków o lokalnym znaczeniu (kapliczki, krzyże przydrożne) położonych poza centami wsi • Nieprawidłowo prowadzone przez właścicieli prace konserwacyjne kapliczek, krzyży przydrożnych
---	--

z Programem Opieki nad Zabytkami dla Województwa Świętokrzyskiego	• Postępująca zmiana funkcji krajobrazu rolniczego związana z zjawiskiem rozpraszania zabudowy mieszkalnej • Słabe zaangażowanie młodszych pokoleń w poznawanie i kultywowanie lokalnych tradycji • Akty wandalizmu • Klęski żywiołowe i inne zdarzenia losowe
---	--

7. ZAŁOŻENIA PROGRAMOWE GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY DALESZYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami formułuje szereg długofalowych celów działań samorządu w zakresie opieki nad zabytkami gminnymi. Wyznaczone kierunki i zadania powstały w oparciu o priorytety z poprzedniego horyzontu czasowego programu opieki nad zabytkami, konsultacje z władzami gminy i uwzględniają specyfikę dziejów gminy, charakter jego dziedzictwa kulturowego oraz są zgodne z celami wyznaczonymi w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Poprzez zachowanie zabytków i edukację o dziedzictwie – prowadzoną zgodnie z planowanymi krótko o długookresowo działaniami – lokalny samorząd może realnie wpływać na te ważne dziedziny życia społecznego i gospodarczego. Celem niniejszego Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami jest odpowiedzialne kształtowanie i zachowanie dla przyszłych pokoleń tego niewielkiego zasobu obiektów zabytkowych, jaki posiada Gmina Daleszyce oraz efektywne wykorzystanie nielicznych, ale cennych zabytków na rzecz rozwoju społeczno-gospodarczego gminy i regionu.

7.1 PRIORYTETY PROGRAMU OPIEKI

Analiza uwarunkowań, stanu oraz szans i zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczo-krajobrazowego, które składają się na kompletny zasób zabytków, pozwoliła na sformułowanie następujących priorytetów Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami, przewidzianych do realizacji przez Miasto i Gminę Daleszyce w latach 2021-2024:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Priorytet ten zakłada w pierwszej kolejności podjęcie niezbędnych długo- oraz krótkookresowych działań na rzecz zachowania w jak najlepszym stanie zasobu zabytkowego Miasta i Gminy Daleszyce dla przyszłych pokoleń. W pierwszej kolejności obowiązujące prawo lokalne zostanie uzupełnione o uchwałę umożliwiającą przyznawanie dotacji na konserwację i remonty obiektów ujętych w GEZ, a niewpisanych do rejestrów zabytków nieruchomych oraz ruchomych województwa świętokrzyskiego. Realizacja poszczególnych działań budowlanych i konserwatorskich poprzedzona jest analizą stanu zachowania, uzyskaniem stosownych wytycznych konserwatorskich i stworzeniem ogólnego programu niezbędnych działań budowlanych i konserwatorskich. Konieczne do niezwłocznej realizacji prace związane z zabytkami w najgorszym stanie technicznym wyszczególnione zostały w pierwszym rzędzie. W dalszej kolejności zaplanowano prace przy najcenniejszych, znajdujących się w niezadowalającym stanie, ale niezagrożonych zabytkach (cenne ze względu na unikalność, wartości artystyczne i historyczne). Realizacja działań w ramach priorytetu uzależniona będzie od możliwości organizacyjnych i budżetowych Gminy. W przypadku braku środków, realizowany on będzie w przyszłych okresach programowych.

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY

Priorytet II ukierunkowany jest na działania związane ze strategiczną i planistyczną działalnością Miasta i Gminy Daleszyce. Oprócz kontynuowania prac nad miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego, gmina inicjuje dyskusję nad stanem obecnym, przyszłością oraz możliwościami wykorzystania zasobu dziedzictwa dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionu.

PRIORYTET III: BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA ORAZ EDUKACJA LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI, SŁUŻĄCA BUDOWANIU JEJ TOŻSAMOŚCI

Priorytet III związany jest z ważną rolą, jaką Program Opieki nad Zabytkami odrywać ma w zakresie kształtowania świadomości społecznej, przynależności do lokalnej społeczności oraz wiedzy i szacunku do dorobku przeszłych pokoleń. W ramach priorytetu założono przede wszystkim edukację i aktywizację w dziedzinie dziedzictwa wśród najmłodszych – uczniów przedszkoli i szkół podstawowych poprzez organizację spotkań edukacyjnych, pogadanek, wydarzeń i konkursów. Podejmowane inicjatywy dotyczyć będą tak zidentyfikowanych już zabytków, jak i prób odkrycia tych dotąd niedostrzeżonych. Dotyczy on także wizualnej identyfikacji, promocji oraz wykorzystania na cele turystyczne obiektów zabytkowych m.in. poprzez stworzenie „mapy zabytków” Miasta i Gminy Daleszyce oraz ich opracowanie pod kątem turystyki regionalnej, uwzględniającej edukację poprzez zwiedzanie, zabawę i sport.

7.2 KIERUNKI DZIAŁAŃ PROGRAMU OPIEKI

W ramach wskazanych powyżej priorytetów na lata 2021-2024 przewidziano do realizacji następujące kierunki (cele) szczegółowe:

PRIORYTET I – DBAŁOŚĆ O ZACHOWANIE ISTNIEJĄCYCH WALORÓW ZABYTKOWYCH W POLITYCE PRZESTRZENNEJ GMINY

Cel szczegółowy I.1 Dbłość o ład przestrzenny i krajobraz kulturowy w gminie

Działania:

1. Ścisłe powiązanie działań przy obiektach zabytkowych z dokumentami planistycznymi gminy,
2. Podjęcie uchwały umożliwiającej uporządkowanie reklam i banerów w centrum miasta Daleszyce.
3. Realizacja poszczególnych działań budowlanych i konserwatorskich poprzedzona analizą stanu zachowania, uzyskaniem stosownych wytycznych konserwatorskich i stworzeniem ogólnego programu niezbędnych działań budowlanych i konserwatorskich.

4. Realizacja zasad ochrony historycznych układów ruralistycznych poszczególnych miejscowości (w tym historycznej sieci drogowej, podziałów własnościowych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabudowy),
5. Odpowiednia konserwacja zabytkowej zieleni stanowiącej krajobraz kulturowy,
6. Bieżąca opieka nad cmentarzami i miejscami pamięci, głównie poprzez prowadzenie prac porządkowo-pielęgnacyjnych,
7. Respektowanie stanowisk archeologicznych oraz stref ochrony archeologicznej w polityce przestrzennej gminy,
8. Rozszerzanie zasobu dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez regularną aktualizację Gminnej Ewidencji Zabytków, inwentaryzację obiektów małej architektury, cmentarzy itp.,
9. Ochrona historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych między zespołami zabytkowej zabudowy ze szczególnym uwzględnieniem układu urbanistycznego Daleszyc wpisanego do rejestru zabytków.
10. Współpraca społeczności lokalnych w zakresie poprawy stanu technicznego obiektów wpisanych do GEZ.

Cel szczegółowy I.2 Bezpośrednie wsparcie dla rewaloryzacji obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przeznaczanie środków finansowych z budżetu gminy na obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków oraz Gminnej Ewidencji Zabytków.
2. Podjęcie uchwały umożliwiającej przyznawanie dotacji na konserwację i remonty obiektów ujętych w GEZ, a niewpisanych do rejestrów zabytków nieruchomości oraz ruchomych województwa świętokrzyskiego.
3. Przeprowadzanie działań rewitalizacyjnych obiektów zabytkowych i terenów zielonych będących w administracji gminy.
4. Interwencja władz gminy przy rażących naruszeniach prawa budowlanego na obszarach objętych ochroną konserwatorską oraz przy obiektach zabytkowych we współpracy ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.
5. Stosowanie zachęt prawnych i finansowych oraz pomocy publicznej dla inwestorów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Cel szczegółowy I.3 Określanie warunków współpracy z właścicielami obiektów zabytkowych

Działania:

1. Przekazywanie właścicielom i dysponentom obiektów zabytkowych informacji o możliwościach pozyskiwania dodatkowego wsparcia finansowego z budżetu gminy oraz z funduszy europejskich.
2. Kontynuacja i przestrzeganie regulacji przyznawania środków finansowych z budżetu gminy dla właścicieli i dysponentów obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków.
3. Zaplanowanie środków w budżecie gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i budowlane przy obiektach zabytkowych,
4. Opracowanie zasad dofinansowania prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach (wydanie stosownej uchwały, regulaminu, wzoru wniosku itd.) oraz doradztwo przy wypełnianiu dokumentów,

PRIORYTET II – WYKORZYSTANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
W ZRÓWNOWAŻONYM ROZWOJU GMINY
ORAZ

PRIORYTET III: BADANIE I DOKUMENTACJA DZIEDZICTWA ORAZ EDUKACJA
LOKALNEJ SPOŁECZNOŚCI, SŁUŻĄCA BUDOWANIU JEJ TOŻSAMOŚCI

Cel szczegółowy II.1 Rozwój produktów turystycznych opartych na walorach dziedzictwa kulturowego

Działania:

1. Rozwijanie istniejących produktów turystycznych opartych na szlakach turystycznych, kulturowych lub ścieżkach edukacyjnych,
2. Tworzenie nowych produktów wykorzystujących istniejące zasoby kulturowe.
3. Wsparcie dla przedsięwzięć badawczych związanych z historią gminy, w tym z historią kultury żydowskiej,
4. Stworzenie ścieżki przyrodniczo-kulturowej ścieżki edukacyjnej w formie pętli z platformą widokową na trasie Daleszyce – Cisów, z umieszczeniem informacji nt. obiektów zabytkowych znajdujących się w ciągu ścieżki.
5. Polepszenie dostępności poszczególnych obiektów poprzez odpowiednie oznakowanie dróg czy szlaków turystycznych.
6. Udostępnianie poszczególnych obiektów zabytkowych osobom niepełnosprawnym.
7. Opracowanie strategii promocji i rozwoju turystyki w celu wyznaczenia kierunków działań Gminy Daleszyce.
8. Przygotowanie mapy zabytków z terenu gminy.
9. Współpraca z gminami ościennymi przy realizacji celów promocyjnych.

10. Współpraca z mediami tradycyjnymi i internetowymi w dziedzinie promocji lokalnych zabytków.

Cel szczegółowy II.2 Odpowiednia ekspozycja i promocja najcenniejszych obiektów

Działania:

1. Stworzenie jednolitego systemu identyfikacji wizualnej w postaci oznaczeń, tablic, drogowskazów, których treść, wygląd i lokalizacja zostaną uzgodnione ze Świętokrzyskim Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków w Kielcach.
2. Publikowanie folderów, ulotek oraz innych materiałów przybliżających zasoby historyczne mieszkańcom i turystom.
3. Atrakcyjne przedstawianie obiektów za pomocą iluminacji, tworzenia punktów widokowych, prezentacji multimedialnych i muzycznych.
4. Dbanie o aktualizację strony internetowej gminy wraz z umieszczeniem informacji o zasobie zabytkowym.
5. Wykorzystanie nowoczesnych technologii dostępnych w profesjonalnych serwisach internetowych, a także w urządzeniach mobilnych.
6. Stworzenie aplikacji mobilnej, wskazującej najważniejsze zabytki gminy i poszerzanie jej o informacje o kolejnych zabytkach.
7. Wykorzystanie szeroko rozumianych social mediów do promocji zabytków oraz dziedzictwa kulturowego gminy.
8. Aktualizacja i rozwijanie funkcjonalności interaktywnej mapy gminy poprzez odpowiednią warstwę systemu informacji przestrzennej z danymi na temat obiektów lokalnego dziedzictwa kulturowego.
9. Nagłaśnianie wśród lokalnej społeczności najważniejszych badań, odkryć i publikacji związanych z tradycją regionalną w celu wzrostu tożsamości regionalnej mieszkańców.

Cel szczegółowy II.3 Edukacja społeczeństwa w zakresie zachowania dziedzictwa kulturowego oraz pielęgnowanie tradycji regionalnych

Działania:

1. Wsparcie działalności organizacji pozarządowych związanych z historią i kulturą, placówek muzealnych, lokalnych galerii, bibliotek oraz innych instytucji kultury.
2. Wsparcie projektów edukacyjnych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym
3. Wprowadzanie elementów lokalnego dziedzictwa kulturowego do edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez różnego rodzaju spotkania, konkursy, wystawy, wycieczki.

4. Przywrócenie tradycyjnego rzemiosła oraz ginących zawodów poprzez odpowiednie szkolenia i kursy (także dla osób bezrobotnych).
5. Wspieranie badań naukowych związanych z lokalnym dziedzictwem kulturowym,
6. Organizacja imprez kulturalnych promujących kulturę regionalną (w tym mających na celu promocję gminy i krzewienie kultury).
7. Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji i promocji regionu (w tym wsparcie szeroko pojętych kół zainteresowań, tworzenie miejsc do tego typu spotkań).
8. Promocja tradycji regionalnych za pośrednictwem zbiorów bibliotecznych i internetu.

8. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Założeniem Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Daleszyce jest właściwa ochrona i opieka nad zasobem dziedzictwa kulturowego gminy oraz jego wykorzystanie dla rozwoju społecznego, gospodarczego i przestrzennego. Cele i działania objęte programem realizowane będą przez Gminę Daleszyce, jednak wdrażanie programu wymaga współpracy wszystkich podmiotów związanych z ochroną dziedzictwa kultury, środowiska naturalnego, rozwoju infrastruktury i turystyki oraz – co być może najważniejsze – właścicieli obiektów zabytkowych. Zadania realizowane w Gminnym Programie Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Daleszyce będą wykonywane przy pomocy następujących instrumentów:

A. instrumentów prawnych – wynikających z obowiązujących przepisów prawnych; aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem zagadnień ochrony zabytków, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonania decyzji administracyjnych z zakresu opieki nad zabytkami np. w tym zakresie wymienić można m.in.:

1. uzgodnienia, opinie, wytyczne wydawane przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Kielcach;
2. plany zagospodarowania przestrzennego;
3. programy określające politykę powiatu, województwa i kraju w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego;
4. wnioski o wpis do rejestru zabytków obiektów o wartości artystycznej, historycznej i naukowej;

B. instrumentów finansowych – obejmujących między innymi finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy zabytkach, udzielenie dotacji na finansowanie prac konserwatorskich i restauratorskich, korzystnie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje. W tym zakresie wymienić należy:

1. dotacje własne na ochronę zabytków;
2. dotacje zewnętrzne, subwencje, darowizny, granty itp. na prace remontowe, konserwatorskie, rewitalizacyjne;
3. finansowanie nagród dla uczestników w ramach działań edukacyjnych;

C. instrumentów koordynacji – obejmujących między innymi realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych gminy, powiatu i województwa świętokrzyskiego, w tym:

1. ujmowanie działań związanych z ochroną dziedzictwa w strategicznych planach i koncepcjach Gminy;

2. współpraca z samorządami, ośrodkami naukowymi i akademickimi, instytucjami kultury oraz organizacjami pozarządowymi działającymi na polu kultury;

3. współpraca edukacyjna z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Kielcach;

D. instrumentów społecznych – obejmujących między innymi działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z właścicielami oraz użytkownikami zabytków (władzami kościelnymi i parafiami, osobami fizycznymi), a także organizacjami pozarządowymi i grupami nieformalnymi w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego. Szczególnie podkreślić należy wykorzystanie:

1. działań w zakresie edukacji kulturowej – akcji, konkursów, eventów w szkołach na terenie gminy (na każdym stopniu edukacji);

2. promocja realizowanych w ramach programu działań związanych z ochroną dziedzictwa;

3. konsultacje społeczne, udział lokalnej społeczności w planowaniu strategii rozwoju i wykorzystania zasobu dziedzictwa na rzecz rozwoju społeczności lokalnej;

E. instrumentów kontrolnych – obejmujących między innymi aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zachowania dziedzictwa kulturowego, analizy stanu zachowania dziedzictwa kulturowego:

1. monitoring realizacji celów programu;

2. coroczna weryfikacja stanu technicznego obiektów ujętych w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Daleszyce.

9. ZASADY OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Gminny Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Świętokrzyskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, zostanie przedstawiony Radzie Gminy Daleszyce w celu przyjęcia go uchwałą. Program został opracowany na okres czterech lat i stanowi dokument uzupełniający w stosunku do innych dokumentów planistycznych i aktów prawa miejscowego. Co dwa lata Wójt będzie sporządzał sprawozdania z realizacji zadań Programu i przedstawiał je Radzie Gminy oraz Świętokrzyskiemu Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków w Kielcach. Sprawozdanie powinno określać poziom realizacji gminnego programu oraz efektywność wykonania planowanych zadań. Przykłady działań to:

1. Zadania kompetencyjne samorządu:
 - analiza ilościowa i jakościowa wykonanych analiz i raportów,
 - analiza ilości i jakości wprowadzanych planów, strategii i programów,
 - analiza jakości i ilości prac dokumentacyjnych w zakresie dziedzictwa kulturowego,
 - analiza współdziałania z organem ochrony zabytków,
 - ilość opracowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego uwzględniających zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa,
 - ilość zaktualizowanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o zagadnienia z zakresu ochrony dziedzictwa.
2. Zahamowanie degradacji zabytków i poprawa stanu ich zachowania
 - ocena ilości i dokonanych analiz stanu zachowania obiektów zabytkowych,
 - analiza zaangażowania budżetu gminy mających na celu zahamowanie destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych,
 - ocena ilości i jakości dokonanych działań na rzecz zahamowania destrukcji oraz poprawy stanu zachowania obiektów zabytkowych,
 - ilość obiektów ujętych w GEZ poddanych konserwacji, rewaloryzacji, remontowi,
 - ilość uzyskanych wytycznych konserwatorskich,
 - ilość podpisanych porozumień na rzecz remontu, konserwacji zabytków w GEZ znajdujących się w rękach prywatnych,
 - ilość złożonych wniosków o wsparcie finansowe na rzecz działań z zakresu ochrony zabytków,
 - ilość przyjętych uchwał określających możliwość udzielenia dotacji na remonty obiektów niewpisanych do rejestru zabytków.
3. Wyeksponowanie zabytków oraz walorów krajobrazowych
 - ocena stanu utrzymania obiektów zabytkowych będących w gestii samorządu,
 - ocena stopnia zaawansowania prac mających na celu nadanie wyższego standardu przestrzeniom publicznym,
 - ocena zaawansowania prac porządkowych oraz sanitarnych przy zabytkowej zieleni komponowanej,
 - ocena możliwości objęcia ochroną krajobrazu kulturowego poprzez ustanowienie parków kulturowych.
3. Kreowanie wizerunku miasta i gminy oraz świadomości mieszkańców
 - ilość oznakowanych miejsc, obiektów zabytkowych; Liczba wydrukowanych egzemplarzy mapy zabytków gminy Daleszyce,

- ilość zrealizowanych konkursów, wydarzeń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,
- ilość uczestników zrealizowanych konkursów,
- ilość zidentyfikowanych obiektów, miejsc, podań związanych z dziedzictwem przemysłowym gminy,
- ilość zidentyfikowanych utrwalonych przekazów historycznych, informacji o miejscach historycznych itp. (dziedzictwo niematerialne).

Głównym odbiorcą programu jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrażania. Dotyczy to nie tylko właścicieli i użytkowników obszarów oraz obiektów zabytkowych, ale również wszystkich mieszkańców. Program będzie służył podejmowaniu planowanych działań dotyczących: inicjowania, wspierania, koordynowania badań i prac z dziedziny ochrony zabytków i opieki nad zabytkami oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego. Dla potrzeb dokonania oceny Programu Opieki nad Zabytkami Miasta i Gminy Daleszyce prowadzony będzie monitoring wybranych wskaźników oraz wyników działań podejmowanych w realizacji poszczególnych celów. Wskaźniki z podziałem na stosowne priorytety przedstawiono powyżej i są one tożsame z działaniami, które obejmować ma sprawozdanie.

10. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Niniejszy rozdział wskazuje możliwości w zakresie pozyskiwania dodatkowych środków ze źródeł pozabudżetowych. Należy jednak stwierdzić, iż ważne jest, aby gminy również z własnej inicjatywy podjęły próbę wygospodarowania środków niezbędnych na ochronę i opiekę nad zabytkami w swoich budżetach.

Jest to o tyle istotne, iż duża część źródeł zewnętrznych wymaga zapewnienia wkładu własnego we współfinansowanych przez nie projektach. Regularne zabezpieczanie środków z budżetu gminy pozwoli na podjęcie powolnych, ale systematycznych kroków w kierunku ratowania kolejnych obiektów dziedzictwa kulturowego. Podane źródła sygnalizują tylko poszczególne programy finansowania, większość z nich ma charakter cykliczny, zatem nawet jeśli podany termin naboru już się zakończył, to istnieje szansa na nowy okres programowania.

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, prócz określenia zasad i form ochrony i opieki nad zabytkami porusza także zagadnienia finansowania prac przy zabytkach z udziałem środków państwa. Pomoc finansową państwa mogą uzyskać prace prowadzone wyłącznie w obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Art. 71 ust. 2 wspomnianej wyżej ustawy określa, że sprawowanie opieki nad zabytkiem wpisanym do rejestru zabytków, w tym finansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich, budowlanych dla obiektów, których właścicielem lub użytkownikiem jest samorząd, stanowi zadanie własne samorządu.

Zarówno samorząd jak również podmioty posiadające tytuł prawny do zabytku mogą ubiegać się o dotację celową z budżetu państwa na dofinansowanie prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych zabytku.

Zadania związane z opieką nad zabytkami mogą być finansowane, m. in. z następujących źródeł:

- własne środki budżetowe Gminy Daleszyce na realizację zadań własnych;
- dotacje podmiotowe dla instytucji kultury, których organizatorem jest samorząd województwa;
- dotacje samorządu województwa dla jednostek samorządu terytorialnego innych szczebli na realizację zadań z zakresu kultury i sztuki;
- dotacje, granty, nagrody samorządu województwa dla podmiotów nie zaliczanych do sektora finansów publicznych;
- środki własne jednostek samorządu terytorialnego różnych szczebli;
- dochody własne instytucji kultury;
- środki prywatne (osób fizycznych, stowarzyszeń, fundacji, osób prawnych, związków wyznaniowych);
- dotacje i fundusze celowe rządowych i pozarządowych programów pomocowych;
- środki Unii Europejskiej;
- inne środki przewidziane prawem.

Pożądanym rozwiązaniem jest dofinansowywanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków, za sprawą wystosowania odpowiedniej uchwały, określającej tryb i zasady udzielenia dotacji celowych.

Rada Gminy opracowuje zasady najkorzystniejsze z perspektywy lokalnej społeczności i samorządu, zaś środki wsparcia finansowego w miarę możliwości powinny utrzymywać się na stałym poziomie. Przede wszystkim dotyczyć to może zabytków wpisanych do rejestru zabytków, ale także obiektów i budowali figurujących w ewidencji zabytków i wskazanych do ochrony ustaleniami planu miejscowego. Dotacje celowe mogą dotyczyć najpilniejszych potrzeb konserwatorskich, mających m.in. związek z nieszczęśliwymi wypadkami.

Ponadto realizacja zadań związanych z opieką i ochroną nad zabytkami opierać się będzie na systematycznym pozyskiwaniu środków pozabudżetowych. Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić następująco:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury oraz programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków
- dotacje wojewódzkie
- dotacje powiatowe
- dotacje gminne
- inne źródła

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych (RPO województwa świętokrzyskiego)
- Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Program Infrastruktura i Środowisko
- źródła pozaunijne - Mechanizm Norweski i Fundusz EOG

Co bardzo istotne, wskazane powyżej możliwości wsparcia finansowego mają charakter informacyjny. w celu znalezienia dokładnych szczegółów oraz odpowiedniej formy dofinansowania na określone zadania należy dotrzeć do dokumentów programowych oraz kryteriów przyznawania dotacji, ponieważ co roku mogą one ulegać zmianom.

11. REALIZACJA I FINANSOWANIE PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI DLA GMINY DALESZYCE

Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Miasta i Gminy Daleszyce jest dokumentem długofalowym, zapisy w nim zawarte powinny być brane pod uwagę we wszelkich działaniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego na terenie gminy. Konsekwentna realizacja założeń Programu przyczyni się do poprawy jakości środowiska kulturowego, wzrostu nakładów finansowych na inwestycje związane z obiektami zabytkowymi (zarówno w przypadku osób prywatnych, administracji publicznej, jak i organizacji pozarządowych), szerszej promocji gminy i przyciągnięcia turystów, a także do wzrostu świadomości regionalnej mieszkańców i poprawy ich sytuacji materialnej.

W sporządzanych co cztery lata aktualizacjach Programu powinny znajdować się odniesienia do uaktualnionych zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, zawartych w innych dokumentach strategicznych gminy. Szczególną uwagę należy zwrócić na wyszczególnienie obowiązujących w danym momencie aktów prawnych- zarówno ogólnokrajowych, jak i miejscowych.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami kładzie szczególny nacisk na wykorzystanie istniejących źródeł finansowania inwestycji związanych z opieką nad zabytkami, intensywne działania w obszarach najbardziej atrakcyjnych historycznie, promocję dziedzictwa kulturowego oraz wypracowanie odpowiednich schematów współpracy administracji samorządowej z właścicielami obiektów zabytkowych, dla których niejednokrotnie konieczność zadbania w należyty sposób o zabytek, w którego są posiadaniu jest zbyt dużym obciążeniem.

Biorąc pod uwagę korzystne położenie Gminy Daleszyce oraz obecność obiektów posiadających wartości zabytkowe Gminny Program Opieki nad Zabytkami stanowić będzie pomocne narzędzie w ukierunkowaniu polityki gminnej w zakresie rozwoju turystyki, promocji i ochrony dziedzictwa kulturowego, prowadzonej w sposób uporządkowany i długoterminowy. Wszystkie te elementy przyczynią się do postrzegania gminy Daleszyce, jako przyjaznej turystom i inwestorom, dumnej ze swoich walorów zabytkowych oraz dbającej o własne dziedzictwo kulturowe i historyczne.

Wykaz materiałów, na których oparto opracowanie

Akty prawne:

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. uchwalona przez Zgromadzenie Narodowe w dniu 2 kwietnia 1997 r., przyjęta przez Naród w referendum konstytucyjnym w dniu 25 maja 1997 r., podpisana przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w dniu 16 lipca 1997 r. (Dz.U. 1997, Nr 78, poz. 483)
- Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (j.t. Dz.U. 2020, poz. 282 z późn. zm.)
- Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. 2019, poz. 1886, z późn. zm.);
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 2020 r., poz. 713, z późn. zm.)

Publikacje i dokumenty strategiczne Miasta i Gminy Daleszyce:

- Uchwały miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2018-2021 Miasta i Gminy Daleszyce
- Daleszyce. Okruchy historii... by czas nie zatarł śladów..., A. Oszczepalska, Daleszyce 2013

Materiały archiwalne:

- Karty ewidencyjne zabytków nieruchomości ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego (Archiwum WUOZ w Kielcach)
- Karty ewidencyjne zabytków ruchomych ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wpisanych do rejestru zabytków województwa świętokrzyskiego (Archiwum WUOZ w Kielcach)
- Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych tzw. dawne karty ewidencyjne (Archiwum Archeologiczne WUOZ w Kielcach)
- Karty ewidencyjne stanowisk archeologicznych tzw. KESA/KEZA pochodzące z badań powierzchniowych Archeologicznego Zdjęcia Polski

Publikacje i opracowania:

- Prawo ochrony zabytków, red. K. Zeidler, Warszawa- Gdańsk 2014
- Rozgryźć Dziedzictwo. Podręcznik dobrych praktyk upowszechniania dziedzictwa i edukacji o dziedzictwie kulturowym, red. K. Zarzycka, Warszawa 2017
- Opieka nad zabytkiem nieruchomym. Problemy administracyjnoprawne, J. Sługocki, Warszawa 2017
- Słownik Geograficzny Królestwa Polskiego, pod red. B. Chlebowski, W. Walewski, Warszawa 1887, t. VIII

- Chronić czy udostępniać?: głos konserwatorski w sprawie użytkowania obiektów archeologicznych (w:) De rebus futuri memento: przyszłość przeszłego krajobrazu kulturowego Ziemi Sławieńskiej, pod red. W. Rączkowskiego i J. Sroki, Sławno 2002
- Kilka uwag o zwalczaniu przestępczości przeciwko zabytkom archeologicznym, Ochrona Zabytków 62/3 (246), 2009 r., s. 66-76; M. Trzeciński,
- Przestępczość przeciwko zabytkom archeologicznym. Problematyka prawnokryminalistyczna, 2010, U. Myga-Piątek
- Stop przestępczości przeciwko dziedzictwu. Dobre praktyki i rekomendacje, red.: A. Chabiera, Warszawa 2011
- Krajobrazy kulturowe. Aspekty ewolucyjne i typologiczne, Katowice 2012
- Społeczno-gospodarcze oddziaływanie dziedzictwa kulturowego. Raport z badań społecznych, pod red. A. Kozioł, M. Trelka, P. Florjanowicz, Warszawa 2013
- Ochrona zabytków w planowaniu przestrzennym, Kurier Konserwatorski, t.1, s. 5-8, 2008. M. Różiewicz
- Ewidencja zabytków architektury i budownictwa, Kurier Konserwatorski, t.1, s. 13-18, 2008
- Gminny Program Opieki nad Zabytkami. Poradnik metodyczny, T. Blyskosz, A. Fortuna-Marek, E. Jagielska, I. Liżewska, B. Oszczanowska, J. Welc-Jędrzejewska, Kurier Konserwatorski, t. 3, s. 2-36, 2009